

CATALUNYA

Revista Literaria Quinzenal

PRIMER SEMESTRE

JANER, FEBRER

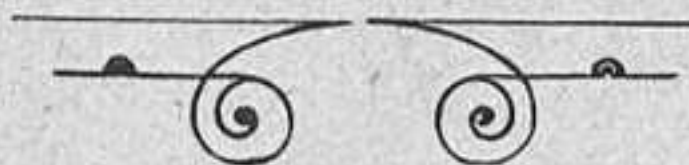
ABRIL, MAIG

MARS

JUNY

MCMIII

REDACCIO: PLASSA DE LA CATEDRAL, 2, BIS

BARCELONA

—
IMPREMPTA Y LITOGRAFÍA DE JOSEPH CUNILL SALA.—CARRER UNIVERSITAT, 7

MCMIII

MINISTERIO
DE CULTURA

CATALUNYA

PRIMER SEMESTRE — DE JANER A JUNY DE MCMIII

INDEX

Aguiló (Albert) Théroigne de Mericourt.. . . .	XLIX	Ephner (Oscar J.) Els tres cuchs (Trad. per A. A.)	DII
Alcover (M. A.) Presentació, feta en la Capella de Manacor, de D. A. Rubió y Lluch y D. J. Massó y Torrents	DXLV	Escalas (Félix) El pastor.	CLXX DXCXII
Alcover (Joan) Anyoransa.. . . .	CCLXVII	Escola Jordiana-Orfeó Catalá Circular.	CDLXXII
Alier (Llorens M.^a) L'herencia psicológica.	CXLV	Folch y Torres (Manel) Missa d'eixida.	CDXXI
Alomar (Gabriel) En l'àlbum d'una Reyna de la Festa.. . . .	CLXXII	Font y Presas (Ramón) Hafis.. . . .	LXVIII CGXLV
Alzina y Melis (Joan) Els Jochs Florals.	CCCLXXXV	Forge (Enrich de) La Poesia y el Theatre.	
Arsán (M.ª Mercé d') La costa brava.	CDXV	Forge (Enrich de) Lo darrer quènto (Trad. per Lluís Bartrina).	XXVIII
Bertrana (Prudenci) De l'altra banda de la mar.	CCXLI	Franquesa y Gomis (J.) Las dugas llengüas.	CCCXC CDXXV
Bodria (Joseph) ***.	LXXXI	Garriga Boixader, pvre. (Angel) Anicet de Pagés de Puig.	CDXXXIV
Bofarull y Cendre, pvre. (Jaume) Una agonía.	LXXVIII	Gassiot y Magret (Joseph) Enfilall.. . . .	CDXXIII
Bofill y Matas (Jaume) Testament.. . . .	DLI	Gay y de Montellá (Rafel) Marián Vayreda.	XCVII
Bori y Fontestá (A.) Simbólica.. . . .	DXII	Gay y Bauzá (Mossén Miquel) La mort del pastor.	CLXVIII CCCXLV, CDLXIII y CDXCIII
Brosa y Sangermán (Víctor) L'abet.	CLXXXII	Genis (Martí) La municipalisació del pá.	LVII
Carner (Joseph) En Joseph Franquesa y Gomis.	CCCLXXXIX	Gispert y Casellas (Lluís) En Bernadet, fill de viuda.	CDXXVII
Clavellet (Ramón) Catalunya y en Verdaguer.	DIX	Goethe Entre flors.	CXXIX
Coll y Ribas (J.) La mort de las violas.. . . .	CDXXX	Guanyabens (E.) La Filosofia Nacional de Cata- lunya.	CCLXXXIX
Congrés Universitari Catalá Correu d'espardenya.. . . .	CDXXVIII	Guasch (Joan M.) Pasqua (Trad. per M. N.).	CCXX CDXXX CDXXXI CDXXXI
Costa y Llobera, pvre. (Miquel) Quinta d'arrabal.	CLXV	Harcourt (Jacques d') Bal-lada (Trad. de Paul Verlaine)	CDIX
Durán y Durán (M.) Himne.	CCCLXVIII	Hafis De sol a sol.	LXXI
Ephner (Oscar J.) Els tres cuchs (Trad. per A. A.)	DII	Holstroom (Andreu) Diván (Trad. per R. Font y Pre- sas).	DI
Escalas (Félix) El pastor.	CLXX DXCXII	Jammes (Francis) N'Oscar J. Ephner.. . . .	CVI
Escola Jordiana-Orfeó Catalá Circular.	CDLXXII	Jordi (Jaume) Rondalla (Trad. per O. J.)	LXVII
Folch y Torres (Manel) Missa d'eixida.	CDXXI	Juncá (Joseph M.^a) M'han dit.. (Trad. per O. J.).	XXXII CCLXXXIX CCCLXXXI
Font y Presas (Ramón) Hafis.. . . .	LXVIII CGXLV	Llimona (Joan) Convocatoria pera'ls del any 1903. Composicions rebudes.	X X
Forge (Enrich de) Lo darrer quènto (Trad. per Lluís Bartrina).	XXVIII	Lluch y D. J. Massó y Torrents Veredicta.	DXXXIII
Franquesa y Gomis (J.) Las dugas llengüas.	CCCXC CDXXV		
Garriga Boixader, pvre. (Angel) Anicet de Pagés de Puig.	CDXXXIV		
Gassiot y Magret (Joseph) Enfilall.. . . .	CDXXIII		
Gay y de Montellá (Rafel) Marián Vayreda.	XCVII		
Gay y Bauzá (Mossén Miquel) En Bernadet, fill de viuda.	LVII		
Genis (Martí) Entre flors.	CDXXVII		
Gispert y Casellas (Lluís) La Filosofia Nacional de Cata- lunya.	CXXIX		
Goethe Pasqua (Trad. per M. N.).	CCLXXXIX		
Guanyabens (E.) Bal-lada (Trad. de Paul Verlaine)	CCXX CDXXX CDXXXI CDXXXI		
Guasch (Joan M.) La nit amb els pastors.	CDIX		
Hafis Diván (Trad. per R. Font y Pre- sas).	LXXI		
Harcourt (Jacques d') N'Oscar J. Ephner.. . . .	DI		
Holstroom (Andreu) Rondalla (Trad. per O. J.)	CVI		
Jammes (Francis) M'han dit.. (Trad. per O. J.).	LXVII		
Jordi (Jaume) Historias d'un home y d'una do- na.	X		
Juncá (Joseph M.^a) La Reforma del Notariat.	CXCIII		
Llimona (Joan) Revelació de N. S. a Sta. Brigida referent a S. Jordi.. . . .	DXXXIII		

Llongueras (Joan)	
¿Festa?	CCLI
Una flor.	CCLI
La damisela i'l pastor agrahit.	CCXCVII
Rialla misteriosa.	CCCIII
La nit del amor.. . . .	DLV
Llorens y Carreras (Sara M.^a)	
Un recort de col·legiala.. . . .	CDXCVIII
Maluquer Viladot (Joan)	
Els isarts de la Serra de Greixa.	CDLXXXIV
Maragall (Joan)	
Per la boyra.	XXVII
Las rosas francas.	CDXXVI
Martí d'Alentorn (Joan)	
L'Estany de Montcortés.	DLVIII
Martinez Serriñá (Arnau)	
Repart.	LXXXI
Amorosas.. . . .	CXXIII
Els besos.	CCLXIX
Masriera (Arthur)	
Anicet de Pagés de Puig.	CDXLII
Mistral (Frederich)	
La Comunió dels Sants (Trad. per O. J.)	CDXCI
Montoliu (Cebriá)	
Extensió Universitaria.	CCCXII y CCCXXXVIII
Montoliu (Manel de)	
La Vida Nova de Dant.	CCCLXIII y CDLI
Cinch Sonets de «La Vida Nova» de Dant Alighieri.	CDLVIII
Obrador y Benassar (Matheu)	
En honor d'en Costa y Llobera.. . . .	CCLII
Oliver (M. S.)	
Avuy el gran Teatre...	CCCXI
Ors (Eugeni)	
L'Experiment d'un Congresista.. . . .	CXXVI
Pera epílech a uns articles d'en Gabriel Alomar.. . . .	CCCIX
Ors Rovira (Joseph E.)	
Crisis internacional.	CLIII
† Pagés de Puig (Anicet de)	
L'Anticrist.	CDXLV
Cor fidel.	CDXLVII
Independencia.	CDXLVIII
L'absolució.	CDXLIX
Paradeda (Joseph)	
Apuntacions.. . . .	DXLII
Paz y Marcalló (Enrich)	
Revelació.	CCCV
Pepa (La senyora)	
El Batisme al infern.	CCCLXI
Las flors de la boca.	DIX
El Metje.	DLI
Pin y Soler (Joseph)	
A un amich editor.. . . .	XXIV
Planas y Font (Claudi)	
Vida.	CLIX
Després de la turbonada.	D
Pugés (Manel)	
Ombras.. . . .	CCLXVI
Paperets y ginesta!.	DVII
Pujols (Francesch)	
Idili.	CCCXCIV
La balada de las festas.. . . .	CD
Rahola (Frederich)	
En l'álbum de la gentil Maria Pella.. . . .	LXXXI
Fulla d'álbum.	CDXXVIII
Redacció (La)	
Salutació.	I
Actualitats.	En tots els n.úms.
Prensa.	XXXV, XCI, CXXXVII, CLXXXV, CCXXVII, CCLXXXIII, CCXXIX, CCCLXXIV, CDLXXVI, DXVIII y DLXVI

Llibres.	XLVIII, XCVI, CXLI, CXCH, CCXXXIX, CCLXXXVIII, CCCXXXVI, CCCLXXXIV, DXXVIII y DLXXIV CXXXV
A ca'n Parés.	CXXXV
Obres poètiques de Jordi de Sant Jordi	
Una alocució.. . . .	CCI
Teatre Intim.. . . .	CCXVIII
En Zacconi.	CCXXV
Jochs florals de 1903.	CCLXXVII
En Francesch Pujols.	CCCLXXXVIII
En honor d'en Pagés de Puig.	CCCXCIII
A Romea.	CDXXXIII DLXIV
Ribalta (Aureli)	
Un prólech.	LII
Riquer (Alexandre de)	
Es baxada avall...	CVII
Aura qu'arranques	CVIII
Sonet.	CIX
Romani y Puigdengolas (F.)	
Usatjes.	II
Rosselló (Joan)	
La bona fada.. . . .	CX
Sa madona jove de Son Albertí.	CXVIII
La pluja (Trad. de F. Mistral).	CCV
La rascadura de pastera (Trad. de F. Mistral).	CCVI
¡Si es tort. si es mérlara! (Trad. de F. Mistral).	CCLXVII
Rubió y Lluch (Antoni)	
Discurs llegit en la Capella de Manacor.	DXXIX
Ruskin (J.)	
Lo trevall (Trad. per J. M.).	CXX, CLV, CXCVII y CCLVII
Ruyra (Joaquim)	
Sugeridas.	CDXX
Salvá (M.ª Antonia)	
Mudança.	CCLXIII
Sentiments d'una mare.	CCLXII
Flors.. . . .	CCLXV
Sandiumenge (Magi)	
Parlant ab ella.	CCCVI
Sedó y Peyri (Pio)	
Lo veradé.	DLVI
Serra y Boldú (Valeri)	
Práctiques religioses pera demanar salut.	CLX
Serra y Pagés (Rossendo)	
Un meteoro de bona societat.	IV
Las balansas d'En Biel.	CCCXLIX
Serrano y Rodés (S.)	
La Batalla de Flors.	DXLIX
Shakspeare	
Sonet (trad. per R. Font y Presas)	DXLVIII
Simón y Brunet (R.)	
Música catalana.	LXXXII
Música.	CLXXVI, CCXXI CCLXXI, CCCXIX, CCCLXIX, CDLXVII, CDLXIX, DXIV y DLXI
Sureda (Emilia)	
Glosas d'amor.	CCIX
L'ànima y el dolor.	CCCXLIII
Tot passa y s'en va.	CCCXLIV
Tell (Guillem A.)	
Enterro.. . . .	XXVII
Los llits payrals.	CDLXII
Torrendell (Joan)	
La lluita humana.	DXXXV
Unió Catalanista	
Un manifest.	CCCXXV
Vallés (Emili)	
El Congrés Universitari Catalá.	CXXIV
Axécat y camina.	CDLXXXI
† Vayreda (Marián)	
La punyalada.	C y CLXIII
† Verdaguer (Mn. Jacinto)	
Lo Parch.	CDX
Vicaire (Gabriel)	
Sepulcre vell (trad. O. J.).	XXIII

SALUTACIÓ

PREMIER A LA BIBLIOTECA DE
AYUNTAMIENTO DE BARCELONA

Al comensar la nostra tasca, ab el ferro de l'arada enfonzat entre els terrossos y la mirada serena cap al pervindre, dirigim nostra coral salutació als escriptors y artistes, á la premsa, á tota la bona gent de Catalunya, á tots els fills del vell regne d'Aragó.

Catalunya en els días presents—déyam en nostra circular—mostra una vitalitat maravellosa malgrat tota mena d'obstacles. Ciencias, Lletres, Arts ens revelan cada día síntomas mes eloqüents d'una indiscutible eflorescencia. Els somnis qu'haurían semblat mes utópichs, se concretan, se solidan, y arriuan a obtenir la saho de las cosas definitivas. Redera las esperansas dels homes d'inteligencia venen las realizacions dels homes de voluntat. En l'història de Catalunya s'obre una época de maturitat á quin esplendor hem de cooperar tots en lo possible.

Fins ara han dut tot el pes de nostre gran desvetllament els setmanaris que per son escás tamany y sa propensió exagerada al conreu de l'actualitat permeten no mes la nota apuntada febrósament, la condensació feta á las palpentas. La pausa ab que s'escriuen la monografía, la novela, el poema son gayrebé desconeguts en nostras publicacions qu'han de donar literatura á dossis. Aqueixa es la rahó de nostra Revista fascicle.

Els elements mes remarcables de la cultura catalana s'ens ha posat al costat, disposats á ajudarnos en nostra generosa idea. Tantdebó que poguém consolidar aqueixa publicació mercés á son ample esperit catalá, á son desitj vehementíssim d'aixecar cada vegada mes nostre nivell intel·lectual. Llarga y fadigosa es la tasca, mes en quant de nosaltres depengui, no defallirém un sol instant.

Comensém el solch.

LA REDACCIÓ.

USATGES

Quins foren sos autors.—Son caracter y principals tendencies

Per conixer la vida íntima de la nacionalitat catalana, cal estudiar los documents jurídichs que la informan desde sa infantesa. Després de les capitulars caro-lingies, lo document que millor revela la gran evolució presidida é impulsada per la virtut qu'elles entranyaven es lo dels Usatges. Ells foren los qui regularisaren la vida política militar y civil del conjunt dels tres comtats de Barcelona, Girona y Ausona, senyorejats per lo comte barceloní imprimintoshi l'impuls de avenç, de la principatitat, al objecte de convertirla ab la denominació del comte de Barcelona en centre de atracció y de gravitació dels demás comtats soberans que constituïen la Marca ó sia la Catalunya vella y predisposantla per deslliurar les terres de origen iberich ó catalá del domini del alarb y estendrer ses conquestes mes enllá per mar y per terra.

Los Usatjes foren fets en son conjunt en l'any de 1068, essentne autors los Comtes-Prínceps en Berenguer y Na-Almodis *juntament* ab los principals barons dels referits comtats. Hi figuren entre ells tres vescomtes, catorse magnats qui eren comtors ó varvessors y tres jutges, observantse l'orde seguit per la constitució dels tribunals de justicia en aquell temps.

Es notable que axis com entre los concurrents en la cohort dels tribunals solien figurarhi bisbes y abats, en la Assamblea llegendativa que dictá los Usatges no se n'hi veu cap, puix encara que hi aparexen tres jutges del estat eclesiástich ocuparen l'últim lloch y devém considerarlos com á redactors ponents. Dits jutges eren levites de classe noble, qui desempenyaven també les funcions notariales que per sa cultura los hi pertocava.

Tots los barons eren vassalls del comte de Barcelona, mes vassalls de primer grau en la gerarquia social creada per lo feudalisme, que descomponia lo senyoriu y lo vassallatge en una gradació extensa y complicada ó millor complexa per venir arrelada en la metexa soberania.

La naturalesa del feudalisme era contractual, lo senyor constituía lo feu donant castells ó bens al que s'oferia ferse vassall seu y encara que era de per vida, podia pactarse á favor de un ó altre fill. Prometia també lo Senyor tenir al vassall baix de sa protecció tan necessaria en aquell temps de inseguritat no sols dels bens, sino de la llibertat y fins de la vida.

Lo vassall prometia per sa part fidelitat ab jurament, que era lo essencial del feu y además concorrer á les hosts, á les cavalgades, y segons la classe del vassall á les corts ó judicis y á seguiment requerit per lo Senyor: donarli potestat y estatge en lo castell sempre que ho demanés, no amagarse quan fos requerit, ni impedir lo requeriment. Tots aquestos objectes que ja's practicarien, calia regularisarlos y los Usatges vingueren á complir aquest comés.

La convenció feudal se perfeccionava per medi del homenatge que simbolisava la subjecció d'un home á un altre home, ó besantse, ó posant lo vassall les mans dessota ó entre les del senyor, assegut aquest y agenollat aquell. La investidura seguía al homenatge y equivalía á la entrega de la possessió del feu.

Altre dels motius d'orde jurídic per esser ordenats los Usatges, consistí en no conexasse per les lleys gótiques lo homenatge que acabam de mentar, que després de les capitulars fou lo llas mes comú de la existencia social de tota la Marca y la nota mes característica del organisme de tota la seua gent.

Lo Sr. Balari en sa important obra «Orígenes Históricos de Cataluña» articula minuciosament los preparatius per ferse los Usatges. Descubreix la formació de un concell íntim de Ramón Berenguer lo Vell compost de una dotzena de persones juramentades de guardar secret, entre les que hi figurava Ponç Bofill March, destinades á confeccionar sa compilació. Lo secret interessaria per evitar influencias y contrarietats ja de orde interior y ja també inter-comtal ateses les majors atribucions que 's conferien á la principalitat Barcelonina.

En lo que dissentim respecte del Sr. Balari es, que axís com creyem que los nobles concorregueren en la obra com á co-autors, pensa ell que sols hi figuraven com assessors ó consellers.

Fundem la nostra opinió en les metexes paraules ab que's virtualisen los Usatges, que diuen se establexen «*assertione et exclamacione illorum terræ magnatum*» que equival al nostre entendre á veu y vot dels magnats y per consegüent los reputam co-autors ço es, co-virtualisadors de la seva eficacia legal. Los magnats no devien son títol nobiliari al comte, procedía ja com lo de ell meteix de las constitucions imperials y junts tenien tanta ó més força que ell, y fins podien desexirse de la seua potestat y declararli la guerra, com ho feren alguna vegada. En aquell conjunt de magnats que cooperá en la obra dels Usatges nosaltres hi veyam la llevor ó lo núcleu del bras noble ó militar que figura com un dels tres grans estaments constitutius de les Corts catalanes. No fou precis crearlo com creá la realeza lo bras real ó popular, entre altres fins, per limitar la preponderancia dels nobles accionant conjuntament en front del Princep per lo bon ordenament de la terra.

En la metexa obra esmentada del senyor Balari veyem que Ponç Bofill March (fol. 444) devía terminar los judicis per mandato y nombrament del princep y dels primats de la patria, lo cual indicava que los últims venían considerats com participants de las funcions soberanes. A posteriori; se confirma també la nostra opinió ab lo que expressá Don Jaume lo Conquerant en les questions mantingudas ab sos magnats declarant: que no podía fer lleys noves per sí sol, més podía millorarles é interpretarles, cual dret de millora é interpretació fou sovint contradit, fins que quedá incorporat en les Corts al temps de Don Jaume II en virtut de la constitució del any 1299.

Foren doncs los magnats co-autors en la obra dels Usatges, com donaven també autoritat ab son president (lo comte) respecte de les sentencies dictades per los jutges, segons afirma lo Sr. Balari en la obra mencionada (fol. 364). En quan á execussió de les sentencies era de atribució del comte.

Les sentencies á la época á que nos referim no produien escepció de cosa judicada y per evitar la reproducció del plet interessava concorreghessen molts á autorisarles, porque axís quedaven compromesos á reproduirla, y per aquest motiu lo vassall venía feudalment obligat á concórrer á la cort en los judicis ó audiencies, á lo que proveexen los Usatjes igualment.

Certament que donada la falta de cultura de totes les classes socials en aquella época, no's pot atribuir la redacció del codich aludit als comtes y magnats que l'autorisaren. Los únichs que's distingien en lo cultiu de las lletres eran les levites y per aquest motiu intervenien en testimoniar y estender documents y escriptures; y levites foren y jutges á la vegada los qui redactaren los articles que componen los Usatjes.

Molts dels nobles ni sabien de llegir, atareats desde sa infantesa en lo maneix de les armes y exercicis corporals, motiu per lo cual opinam que los Usatges no foren redactats per ells. Segurament los dictarien en catalá per esser la llengua que usaven y en la que s'hi trovarien ja formulades de un modo vulgar algunes de les regles consignades en ells, d'ahont los hi previngué lo nom ab que les conexem. Foren vertides al llatí al rebre la forma escrita, per esser á les hores la llengua oficial y diplomática. Passaria lo que avuy passa ab nosaltres quan otorgam escriptures, que oralment les concertem en catalá y prenen forma escrita en castellá encara que per rahó de tirania, rahó que no obrava ab odiositat respecte del llatí, puix no s'escriuria de altre modo, ni 'ls era impossat.

Los Usatges no tingueren immediata aplicació als demás comtats de la Marca per més que entre tots ells hi hagués similitut de costums dimanades del segell polítich-cristiá que les capitulars caro-lingies y disposicions papals de pau y treva impremtaren á tota la gent catalana. Per aquest motiu se estengueren paulatinament impulsats per la opinió pública, fins que obtinguessen observancia comuna al temps del rey Don Martí.

F. ROMANÍ Y PUIGDENGOLAS

Un meteoro de bona societat

Indubtablement que va ser una gran desgracia per En Rodolf quedarse sense pares abans dels 20 anys; porque si be no cuytavan gayre en educar convenientment al noy, podían está segurs de que criat al caliu de la vida de familia y ab una renda de 3000 duros anyals en immobles y valors de sólida garantía, tenía molt de avensat pe'l pervenir. Aixó sense comptar ab el títul nobiliari, quina otorgació cap tafaner va poguer

comprobar may; mes els senyors de la Vall d'Oreig eran prou coneguts á la ciutat y fins á la provincia, perque's posés en tela de judici tant llinatjada y il-lustre ascendencia.

Tot just passat Batxiller, gayre be fora d'hora y sense vocació per carrera determinada, En Rodolf va anar á completar els estudis á París, com si diguessim á comensar-los, per manament dels tutors, dos senyors venerables que no mes coneixían d'aquest mon el reclinatori, el tapete vert del Círcol y l'ante-palco.

Frech á frech dels vinticinch anys, va tornar de Fransa, convertit en un model acabat d'elegancia, una perfecta nulitat de saló. Enrahonant francés ab un accent pur, possehidor de l'*argot* ocurrent del cervell d'Europa, *sportmann* distingit, floretista consumat y *causeur* oportú, havia de ser per forsa el nen mimat entre la gent de bon tó, ja que'l que tenían el rebían de segona ma, meytat pe'ls figurins de sastrería y meytat per las revistas de salons, carreras, *foot-ball* y altres jochs. Algú 's va encarregar de donarli la benvinguda desde las columnas d'un diari y á la primera reunió d'upa qu'hi va haver, En Rodolf de la Vall d'Oreig va serhi presentat. Al apareixer el desconegut en els aristocrátichs salons del Baró de Vilanoveta, hi va haver espectació general. En Rodolfo, com d'allavoras ensá tothom l'anomenava, era ben plantat, de mirada dolça, aspecte simpátich, maneras distingidas y un cayent de vestit com no's solía veure; ab unas cortesías tot just iniciadas, uns ademans fins que li esqueyan molt y la conversació de gran cultura, superficial aixó si, mes espurnejada de galanterías y frases fetas encare que justas, va atraure's desseguida las miradas de tothom; curiosas ó indiscretas, amigas ó detractoras, sigui com vulgui, totas convergían en ell, sent-ne comentat el monocle, el *smocking* que duya ab molta gracia, la corbateta blanca de llas tot ayrós, els dos magnífichs botons de brillants que lluhía á la petxera entre'l gros escot de l'armilla escafidada..... tot, en una paraula, era objecte de la conversació general y mes que la roba y'l pentinat y'l bigoti, ell mateix n'era l'objecte predilecte. Els joves se'l miravan envejosos, els d'edat reconeixían qu'ells no havían fet may tant goig y las senyoretas esperavan ab ánsia qu'arrivés l'hora del ball per veure si la sort las duría á ballarhi. Imparcialment s'ha de dir: va tenir un éxit complert, sobre tot al dirigir el cotillón ab aquella gracia y tant á temps com disposava las figuras... ¡alló may s'havía vist!

La baronesa de la Vilanoveta, que va fer els honors de la casa ab mes galantería que de costúm y aixó que la galantería era la seva aspiració suprema y l'ocupació habitual, no hi cabía de goig. Va estar tant y tant expressiva ab En Rodolfo, instantlo *tantíssim* perque no faltés may á las reunions y continués afavorintlos ab el seu *agradabilíssim* tracte y amistat *apreciabilíssim*, que'm (que per aixó ja tenía anomenada de mala llengua,) li va treure'l motiu de Donya Superlativa, afegint unas cosas que francament no m'atreveixo á repetir ¡pobre senyora! ves si als cinquanta anys poch mes ó menos, sí..... ¡ni pensarhi!

A la reunió qu'al cap de tres setmanas justas va donar l'Excm. Sr. D. Joseph Llampallas, senador vitalici, antich guixayre que tenía mes dobles de cinch duros que polsina de ciment hi havia pel voltant de la fábrika, tot el jovent lluhit va compareixerhi ab smoking y una corbateta igual que la d'En Rodolfo. Ell mateix ni hauría arribat á somiar tal triomf; alló va ser una entrada ab apoteosis y de primer antuvi's va trovar llegendador de la *high life*, imponent de bon grat la seva corbateta especial y proclamant

l'excelencia del *smocking* sobre'l frac que sempre mes s'havía de quedar mitja vergonyit, ab la qua entre las camas del propietari.

El nostre héroe, abans de tres mesos, coneixía á totas las personas distingidas de la societat, ja sigui per la elegancia, per la sabiduría ó per la posició, y si d'entre las altres pot ser saludava una mica fredament á mes de quatre, entre las últimas, nó; aixó es positiu. Quant ell sortía á passeig, alló era un desfet de barretadas, semblava un rey anant d'incógnit á qui tothom coneix. Era'l regulador dels passatems del gran monde lo que s'en diu gran mon! Era'l que donava la nota elegant, y fins el gremi de mestres sastres, que cada temporada feya fer per figuri una litografia molt bunyol pintada á ma, va retratar aquella temporada á n'En Rodolfo, exagerat, es clar, ab unas camas mes estiradas, unas sabatas de xarol estretas com melindros y unas mans primas com de imatge bizantina; pero era ell, no hi havia pas dupte. No hi havia festa ni festeta, que no fos nomenat per presidir ó per formar part de la Junta d'obsequis; era'l jutje obligat de tots els assalts d'armas y fins al instituirse el «Fomento hípic español» va serne elegit president inaugurant la Societat ab un telegrama de ferma adhesió á las institucions y ab un banquet esplendit pagat de la seva butxaca, ahont va fer un brindis notable á propòsit de la cria caballar, el millorament de la rassa, las forsas vivas del país y la bellesa de las senyoras reunidas en el local. ¡Quin brindis! Ab una serenitat olímpica va aixecar la copa plena de xampany sense vessarne ni una gota, ab veu conmoguda y accentuació afrancesada, va fer un exordi elegant, ab gravetat y forma compendiosa va anar exposant l'importancia dels caballs en tots temps anomenant encare que no mes de passada'l célebre caball de Troya, ab eufemismes que denotavan cultura extraordinaria va tractar l'assunto de la cria y entussiasmantse per moments, ab accent arrebatador, va fer una pintura de una mestre dels *veneros* de riquesa de la nació, acabant ab una filigrana de paraulas melosas, ab unas frases de punt de carmet-lo dirigidas al sexo bell, que si arriba á ser ell l'únich home, estich segur que se me'l menjan á petons; dit siga ab totas las salvetats que's mereixan las distingidíssimas senyoras qu'hi havia reunidas allí.

La fama va trompetejar el nom del *Conde de la Val de Orey* fins al meteix Madrit, si be elevantli'l títul nobiliari y vagi l'una cosa per l'altre.

Semblava que ja havia escalat el cim de la gloria á que pot aspirar un *gentleman*, pero no es aixís, li estava reservada encara una popularitat qu'ell no podía preveure. S publicava una revista literaria feta per una colla de joves mes ó menos instruits, pero plens de bona fé y promptes á abressar tota idea nova, que desde las columnas de «L'Independent» (aixís's titulava la publicació) enlayravan las mitjanías *snobistas* y en-sorravan sense compassió als representants del antich régimen literari y científich. Un d'ells, un llicenciat en Filosofia que aspirava á la cátedra de literatura, xicot de grans coneixements y un esperit crítich notable, encara que de poch mon y un si es no es desvergonyidot, un dia va publicar un article titulat «Inepcias» y com en aquell figuri de sastre, en aquest article tothom va veure-hi á n'En Rodolfo, ab tot y que'l protagonista era un rus de Kieff que s'havía educat á la capital d'Alemania. Durant un dia enter, tota la ciutat no va enrahonar de res mes; s va agotar el segon tiratge de «L'Independent» qu'era de 2000 exemplars, perque l'usual constava sols de 500, 200 que s'en ve-

nían, 200 que s'en regalavan y 100 que s'arxivavan per las colleccions que temps á venir poguessin demanar.

A l'endemá, que justament era diumenje, 'l nostre gentleman va trovar á la sortida de missa al autor y després d'un saludo molt cortés li va preguntar si era ell qu'havía fet l'article. Al saber per boca propia que sí, desseguida li va exigir la retractació, á la que l'articulista mes groch que la cera y ab veu tremolosa, va contestarli que no s'havía de retractar per res etc., etc. Una bofetada tremenda va ser la resposta y la cosa hauría acabat aquí, perque'l llicenciat era molt valent tancat en el seu despaix y armat ab la ploma, pero molt poch cara á cara ab un que se les hi tingués tiessas, si dos gomo-sos vestits de negre no se li haguessin presentat á casa seva per demanarli una satisfacció. No hi va haver remey, per mes que l'altre jurés qu'en sa vida havía tingut una arma á la má, l'honor ho exigía aixís; tot lo mes que podia fer era donarli á triar entre..... pistola, espasa ó sabre. Va triar el sabre no sabent per qué y allí en un antich-fosso al costat del Camp de Mars, no vuy pas dir que's desafiessin, sino que l'un va perdonar la vida á l'altre; y En Rodolfo ab molta elegancia va llensar el sabre y va estrenyer la ma al contrari qui tot esmortuit en prou feynas gosava á dir que l'ánima fos seva.

Si abans era'l *bibelot* de las senyoras, va passar á serne l'idol, y may cap tenor s'ha vist tant sollicitat com ell. Tothom savía que la marqueseta de Puignevat s'hi hauría casat de bona gana, que la viuda del brigadier Gomez Ochando de Fuenmayor, (aquella noya tant mona qu'á 20 anys vestía dol del brau militar mort als 60 quan encare la patria podia esperar molt d'ell) la viudeta Ochando, dich, li havía escrit mes de quatre cartetas molt expressivas y en fi, la Pepita, filla del ex-registrador d'Hipotecas d'Ultramar, la germana d'En Gofau, aquell bolsista que va fer una millonada alláns l'any 80 y una pila mes l'haurían pres á mans besadas.

Ab aquets antecedents, no cal extranyar donchs que durant el viatge de propaganda política del qu'acabava de ser President del Consell de Ministres, En Rodolfo li fos presentat en termes prou afalagadors y l'egregi personatge li dedicqués una part alíquota del seu temps comptat y distribuit ja anticipadament; honor que no'l podia pas lograr tothom qui volía. Naturalment al cap de pochos días, el Conde de la Val de Orey inaugurava'ls honors oficials sent agraciat ab la gran creu de Carlos III, qu'ell va acceptar com si tal cosa, sense ferne cas y fins algú va gosar á significar que no era aixó lo qu'ell hauría volgut, sino alguna altre distinció d'aquellas que fan lluir vestits llampants y permeten l'entrada al palau ¡pero qui'n fá cas de la xerra-meca de la gent!

En Rodolfo per la societat, no era solsament un elegant distingit, un noble rich, un senyor correcte en tota l'extensió de la paraula; era molt mes, venía á ser una institució.

Molts que desempenyavan cárrechs en el municipi'ls hi devían á n'ell y fins la Floricultura va adquirir notable increment, degut á la seva iniciativa poderosa, que no va parar fins á l'implantació de las batallas de flors y á la celebració d'un certamen floral del que s'en va parlar molt. Els jardineros agrahits el varen nombrar president honorari de «La Flora» entregantli un pergami artístich ahont hi havía el seu nom ab lletres d'or entrellassadas ab narcisos y lilas artísticament combinats.

Fins els meteixos artistas de *primo cartello* sollicitavan la seva amistat, perque savían que volent ell, enfonzaría una reputación artística ó faría surar á qualsevol per mes que

s'ho hagués de menester, perque'l seu aplauso era decissiu, per lo mateix que no sortia d'una *claque* mercenaria. Per aixó aquesta jefatura d'opinió teatral li costava cara; perque á mes de l'abono qu'aixó no era res, havia de comptar ab els beneficis dels cantants, baylarinas y actors, qu'eran veritables perjudicis per la seva hisenda, ja qu'á cada un hi queya un bitllet de banch trasformat en petaca, anell, vano, espasa ó qualsevol objecte; y fins per la despedida de la Nardetti, aquella soprano tant hermosa, va regalar un brassalet qu'era un pa de brillants. No sé si será exagerat, pero deyan que valia de 500 á 600 duros; tampoch sé si es veritat tot lo que la gent xiuxiuhejavan perque vaja, la gent no respecte gayre el bon nom de las cantantas.

No obstant En Rodolfo no era pas felís. No faltava qui pot ser descuydant l'administració propia treya comptes de la d'ell y trovava que'ls ingressos se li anavan mermant cad'any, perque no mes ab pilotas y marxadors's gastava la renda. Lo que si's pot assegurar es que semblava que portés pressa per casarse ab la Guadalupe, filla única d' uns americans fills d'aquí, que varen liquidar la propietat que tenian á l'isla de Cuba quan varen veure després de l'altre guerra, que las cosas anavan malament. Era una senyoreta petitona, esquerdalenca, morena, ab un pel moixí qu'ab poca discreció li sombrejava'ls llavis; pero aixís y tot tenia certa gracia y un dot dels que n'entran poch en lliura.

Com qu'á la Guadalupe li agradavan las flors ¡quin be de Deu de toyas qu'En Rodolfo li enviava tot sovint! Y que no eran *bouquets* de violetas ni poms de rosas, nó, qu'eran sempre uns ramassos de flors fora d'estació. De segur qu'ab l'import d'aquells obsequis, n'hauria pogut viure una familia modesta. Donya Fifi, qu'era la mamá, estava que la baba li queya, quan li parlavan del seu futur gendre y Don Tomás, el papá en perspectiva, trovava que l'*himenco de Lupita* havia d'anar á gust d'ella, afegint per aixó qu'Rodolfo era un *apuesto doncel* y que's veyá, vaja, que li venia molt de gust la tal boda. Lo qu'es qu'ell ab l'experiencia que dona haver passat 8 ó 10 vegadas el *tropico* considerava que no era prudent demostrarho. Sols a la Guadalupe no se savia quan se la perdia ni quant se la guanyava; amabilíssima sempre ab tó displicent y mirada de tití, tant aviat donava á n'En Rodolfo fermas confiansas de casament, com demostrava una indiferencia capassa d'irritar al nuvi mes flemátich. May, absolutament may, li va deixar translluir un veritable amor. Y'ls messos passavan, las flors anavan en augment, y'l bon humor d'En Rodolfo, semblava á vegadas que volgués eclipsarse. Pero era passatger alló; en la próxima reunió tornava á ser el mateix de sempre.

Tot plegat un día's va esbombar, que'l pobre Rodolfo havia caygut á las urpas d'un usurer y que fent-se-li tart per cobrar certa cantitat una mica respectable, li havia embargat la millor casa, afegint-s'hi, y aixó pot ser era lo mes grave, que las altres las tenia ja totas hipotecadas; sent de suposar per lo tant que'ls valors se li havian fet ja fonedissos, perque ó sino, no hauria pas comportat un afront semblant, qu'anava á risch de ferli perdre'l 90 per cent del prestigi que s'havia guanyat.

Tothom s'en feya creus y en la tertulia de Don Tomás's comentava á cau d'orella'l fet, tirant plans de si hi anaria ó nó. No varen tardar á sortir del dubte, perque al cap d'una estona el criat negrito va anunciar á *Don Rodolfo*, ab una cantarella que fins semblava que s'en burlés. Ab la desenvoltura y l'amabilitat de sempre, va tenir una frase

oportuna per tots y una galantería per cada senyoreta, pero..... pero..... no sé que se li trovava aquell día: el somris era forsat y quan no enrahonava, tot d'una quedava pensatiu y semblava ofegar un sospir qu'involuntariament se li escapava. Fins ell mateix's va excusar ab el mal de cap, qu'ho faría sens dubte'l temps que era dolentíssim; feya un fret que tallava y al cap d'una mica plovia á bots y á barrals.

Molt abans d'acabarse la reunió, segons l'hora de costum, en el corredor hi va haver un esvalot momentani. En Rodolfo va creure's que dos ó tres *cubanitos* que sempre's mofavan de tothom, l'aludían á n'ell y al sentir no se que d'*embargo* s'encará ab un y ab ayre amenassador li va exigir que li repetís *cara á cara* lo qu'acabava de dir gayre be entre dents. L'altre que era un tronera desfet, un poch modos acabat que vivía del *sabllasso* y's tractava ab la gent pe'ls quientos picants que contava als joves y pe'ls versos que dirigía á las senyoretas, ab un aplóm molt gros li va respondre:—*Que era de noche y sin embargo llovía.*

Els qu'ho varen sentir varen riure l'acudit en gran y En Rodolfo per primera vegada's mossegava'ls llavis, veyent ab desespero mal contingut, que'l xiste sagnant, corria de boca á orella per tota la sala. Va volguer disculparse primer de tot ab la Lupita, qui encara mes venjativa li va contestar ab una fredor capassa de glassar un mar tempestuós, qu':—*Efectivamente, sin embargo ó con embargo llueve.* ¡Pero va subratllar el *con embargo*, d'una manera cruel!

En Rodolfo no va poguer mes; mes qu'anar-s'en va fugir y sigui que de veritat's trovés malament, sigui que la cruesa del temps el sobtés ab aquell acalorament, sigui'l disgust d'abans, sigui la decepció d'allavoras, l'endemá ja no's va aixecar del llit.

Va agafar una pulmonía ab tots els ets y uts y va ser cosa de pocas taulas.

Pochs varen anar á informarse de com seguía á excepció feta dels jardineros, algún amich, mitja dotzena de personas agrahidas y aquella viudeta qu'encara no perdía l'esperansa. ¡Ningú mes! L'enterro va passar enterament desapercebut.

La seva fama va ser un foch d'encenalls, may ningú ha quedat olvidat en tant pocas horas ¡ni que fos un delinqüent de lesa patria!

Fins aquell llicenciat en filosofia usant de pseudónim, va escriure un article en un diari defensor de la classe obrera, burlantse com aquell qui diu del *meteoro de la buena sociedad*, qu'aixís el calificava, y per final recomenava *que se derramasen unas cuantas gotas de esencia de rosas sobre su tumba.....*

¡Quina inhumanitat! Tot y haverli perdonat la vida, no va poguer pahir l'humillació. Es un acte repugnant y jo que sé positivament qu'ell es l'autor d'aquell article, d'ensá d'allavoras no l'he volgut saludar mes.

A n'En Rodolfo no'l coneixía mes que de vista, no vaig tenir cap sentiment de la seva mort, pero fins me va saber aixís una mica de greu y encara hi penso, encare no me'l puch treure del cap.

Pobre Rodolfo ¡s coneix qu'era un excelent xicot en mitx de tot! y la Societat que l'infelís calificava de *bona*, no ho va pas ser tant com aixó, per ell.

¡Qué descansi en pau!

ROSSENDO SERRA Y PAGES.

Historias d'un home y d'una dona

I

Nasqué un día molt humit.

La llevadora esclamá:—Quin noy tan maco!—ab tot y esser bastant incertas las condicions estéticas d'aquell brotet tremolós.

Lo posaren á dida, y aviat ostentá espléndidas galtas rojas. La mare l'ensenyava á tot arreu.

Al cap d'un any el desmamaren y li dongueren sopetas y bullit.

Aná dihent una pila de paraulas que li feyan repetir devant dels coneguts.

A cinch anys, el dugueren á colegi. El colegi era humit y brut. Els mestres badallavan.

A deu anys s'examiná d'ingrés al batxillerat, duhent una calsas escursadas del seu pare y el rellotje de primera comunió que li havia regalat la padrina.

Als setze anys, acabá el batxillerat. De gayrebé tot va tenir *buenos*. Una vegada que'l catedrátich li tenia rabia va tenir *aprobado*, y un'altra que va anar á examinarse ab empenyos, al catedrátich li va dar *notable*.

Al hivern vinent entrá de meritori en una oficina. Sa mare li feu uns mangots y l'obligá á endursen per trevallar una americana esparracada. Tenia molt bona lletra y savia un xich el francés. Gosava fama de bon noy.

Als dinou anys, sortint de missa, va trovar una noya rossa que li va agradar. La va seguir fins á saber la casa. Conegut ja el carrer, hi passá tres ó quatre vegadas al día. Dongué propinas á la portera, y al últim feu arribar á mans de la noya rossa una carteta escrita en castellá y ab lletra *redondilla*. La noya li va contestar que *abía muchos jóbenes corridos*. Ell va dir que no era cap *corrido*, y procurá introduhirse á la casa. Ho lográ per un senyor qu'havia conegut en un tranvía, y que tots els diumenjes á la nit anava á jugar al dómimo ab el pare de la noya rossa. El jove també jugá al dómimo. La noya rossa 's tornava vermella.

Quan ell cumplí vint y un anys, arriba *a oídos* dels pares tota la historia de la noya rossa. Els pares s'enteraren de la posició de dita noya y resultá:

1. Que son pare tenia una torreta á St. Gervasi y uns Orensens.
2. Que sa mare tenia unas terras més amunt de Manresa.
3. Que hi havia un oncle solter, de 60 anys, que tenia un negoci de rodets y semblava que tot ho dexaria á la noya.

Els pares de la noya s'enteraren de la posició del jove y resultá:

1. Que'l jove era'l més cumplidor de la oficina.
2. Que son pare era un gata moixa, un tacanyo qu'havia estalviat molt.
3. Que sa mare, si no era noble, venia d'una de las millors casas de Riudoms.

Els quatre pares se vegeren y consentiren las relacions dels joves. Anavan junts al teatre, els diumenjes á la tarda, el dos enamorats; generalment a Romea. Las relacions duraren quatre anys, y haurían durat més si no s'hagués mort la mare del jove, y el pare d'aqueix no hagués declarat que «faltava una dona á casa.»

Se casaren á la Mercé; dinaren á can Justin, y s'en anaren á passar mitja setmana a Riudoms.

Al cap d'un any vingué un nen que 's morí de quinze días.

Ell no's veyá gayre ab la seva dona; l'oficina's menjava tot el temps.

Als tres anys, vingué una nena que volgué criar sa mare. Quant la desmamaren tingué'l sarampió y's morí. La pobra mare'n tingué un gran sentiment. D'aquella feta va quedar sempre malaltissa. Ni els remeys de las vehinas, ni un sabater que feya miracles, hi pogueren res. Passaren sis anys, y la infelissa morí de part. La criatura nasqué morta.

Al cap d'un any se morí el pare del viudo.

Aquet, per distreures se dedicá á la política. Arrivá a sortir regidor. Al cap d'una pila d'anys sos correligionaris el deixaren á la estacada devant d'una calumnia de malversació que se li dirigí. Ell cregué que dignament s'havía de retirar á la vida privada y aixís ho feu. Llavoras tenia cinquanta anys.

Aná á parar casa seva una criada aragonesa guapassa, xerrayre, no molt neta. Ningú sabé may com s'ho havia arreglat; el cas es que lográ engalipá al viudo, que s'hi casá. D'aquesta unió nasqueren nou fills, lletjos, morenos, mitj idiotas. Y encare el marit afiná deixant á sa muller ab novas esperansas de successió que dongueren lloch á una bassonada póstuma.

A n'ell van enterrarlo un día humit, exactament igual que'l día en que va neixe.

La viuda acabá per casarse ab un ex-sargento que la feya corre á garrotadas.

II

—Es noya! exclamá el pobre pare.

Era la sisena.

—Caramba, —digué el metje— també es casualitat.

El padrí, un oncle vell, volgué que se li digués Layeta.

El bateig fou trist, y 's dongué als parents xocolata ab aixarop y confits de farina.

A la Layeta la criá sa mare, dona grossa, roja, ab grans bigotis. Pero la Layeta cresqué prima y groguenca. Sempra aná molt atrassadeta. Al cumplir els dos anys, ja tenia una nova germana, que's digué Pepeta.

Els vestits de la Layeta, feyan el camí següent: primer els duya la mare; després s'arreglavan per la Roseta —la gran, —després per la Ramoneta —la segona, —y aixís succesivament, per la Quimeta, l'Antonia y l'Agneta. Llavoras li tocava el torn á la pobra Layeta, qui sempra duya colors perduts per l'infinitat de bugadas qu' havían atravesat.

Quan la Layeta tenia quatre anys, nasqué un nen. L'alegría del pare no s'esplica. Desd'allavors, tot fou'l nen. El pobre Enriquet tingué el sarampió, la rosa, la varola, totas las malalties de la quitxalla; aixís es que cresqué magre y desmillorat, com sa germana Layeta. En cambi totas las altres germanas estavan fortas y vermellassas com sa mare.

Sens dubte per aixó, la Layeta y l'Enriquet s'estimavan molt. Las altrs germanas s'anaren fent xerrayres, escandalosas, gandulas, deixadas; el pare era un bon home que

tot lo sant día passava á la botiga, y la mare á causa de tan repetidas mostrars de vitalitat, no era bona per res, estant avesada á descarregar-se de tota la feyna.

Las noyas anáren á costura á casa d'una tal Donya Flor, més quan fou temps d'enviarhi la Layeta, la botiga anava malament, y s'acordá que sas germanas li ensenyarian un xich de doctrina, llegir, escriure etc.

Al cap d'un any, el pare's morí, deixant empantanegat tot lo seu.

Las noyas s'hagueren de posar á cosir y brodar per guanyarse la vida. El noy caygue malalt del tifus. La mare jeya casi tot el día perque deya que tenia dolor.

En aquell temps hi hagué un senyor que semblava interessarse molt per tota la pobre familia. Un día els va dur á veure el *hombre más alto del mundo*. Comprá una nina per la Layeta, y aqueixa fou la primera y única joguina que tingué nostra protagonista.

Un día la mare, cridá á la Roseta perque li fés las fregas. ¡Roseta m'has dit! May mes ne sapigueren res. Van preguntar per aquell senyor, y resultá qu'havía anat al estranger á veure un parent.

De desd'aquell día la Layeta fou la encarregada de las fregas.

La Ramoneta, qu'era la germana segona's casá ab un qu'anava molt ben vestit, y després resultá qu'era fill d'un sastre. Passaren gana y mil amohinos, y al últim ella morí als nou mesos, deixant una criatureta morta.

La Quimeta, l'Antonia y l'Agneta, se casaren successivament ab un adroguer, un regent d'impremta, y un pintor (de parets y lletreros). Totas tingueren molts fills y la ballavan magre.

La Layeta trevallava horriblement. L'Enriquet, l'unich germá, aquell malaltís, estigué d'aprenent en varias botigas, y de todas el tregueren: estornudava massa sovint y salpicava als clients. Tenia la cara extremadament blanca, menos el nas qu'era tot morat. La Pepeta, la noya mes petita, ajudava molt á la Layeta, perque era molt bona minyona y trevalladora, pero un día's feu monja oblata, y la Layeta's quedá sola ab sa mare y son germá.

Un día, la mare's posá malalta. Al cap d'un més se morí recomenant á la Layeta que vetllés per l'Enriquet. L'enterro l'hagueren de pagar entre l'adroguer y el regent d'impremta. El pintor va dir qu'ell no podia, que l'art no donava.

Dels trenta als cinquanta anys, la Layeta trevallá constantment, cosint, brodant, sorgint, escombrant, cuydant al seu germá, qui al últim agafá una tisis galopant y s'en aná al altre barri.

Llavoras una senyora caritativa prengué á la Layeta perque la accompanyés á passejar y a l'iglesia. La Layeta respirá; tenia la vista cansadíssima de trellar y de plorar. Si hagués durat més aquella vida de fatiga s'hauria tornat cega.

Semblava molt més vella de lo qu'era. Tenia fondas arrugas, cabells gayrebé tots blanchs, espatllas corbadas. La senyora que la recullí també tenia dolor y Layeta li feya fregas.

Un dematí la criada entrá en sa cambra per cridarla de part de la senyora. La trová dormida sobre una cadira. Cridá fort y més fort, pero la pobra Layeta no's despertá. Encare estava tebia y á la má tenia la franel·la de las fregas.

JAUME JORDI

La calumnia venjada

(TRADICIÓ MALLORQUINA)

*Tocant de mort planyien les campanes
quant entrava a Ciutat un cavaller
set anys ausent per terres llunyedanes.*

*—¿Quí es el mort?—preguntá a son escuder,
y aquest, per dirli lo que deya 'l poble,
un escolt a l'orella li va fer.*

*Llavors sa cara trasmudava el noble,
y entrant a son alberch, baxos els ulls,
per llarga estona romanía inmoble.*

*De sa memoria ja borrosos fulls
ell repassá ab les tristes campanades,
y ne sentí sos llagrimars remulls.*

*Les portes del casal volgué tancades
per no veure ningú, y allá tot sol
ab son remordiment lluytá de bades.*

*Embossat ell sortí, ja post el sol,
y a Sant Francesch entrá. La nau grandiosa
vestida estava ab paraments de dol.*

*A la llum de quatre atxes tremolosa,
va veure estesa en cadafalch obscur
una morta de vesta blanquinosa.*

*Era ¡ay! la noble Elianor Desmur,
la blanca verge de s'amor primera
qu'un cor li havia dat tan dolç y pur.*

*¡Ay Deu! també la víctima allò era
qu'ell malferí ab sa llengua criminal
entre amichs dissoluts, set anys enrera.*

*La negra taca d'aquell mot brutal
prest hagué feta desastrosa vía,
cobrint la jove ab deshonor mortal.*

*Ella en tirá la lenta malaltia
qui l'aná consumint, dementres ell
d'un pare ofès y venjador fugia.*

*A Flandes s'en fugí, y l'ardor novell
del cor indòmit esbravá en la guerra,
oblidantse de tot, el jovencell.*

*Si allá tal volta va anyorar sa terra,
y en la nit, a dcshora desvetllat,
sentí el remordiment qu'al cor s'aferra,*

*abans de gayre ja l'hagué ofegat
dins el vi de l'orgia desfermada,
en ses costums a lloure de soldat.*

*Mes jay! des que a Mallorca feu entrada
creyent l'escándol juvenil perdut
dins l'honra militar per ell guanyada,
al cop d'aquella mort desprevingut
bé s'era oberta la ferida closa
del vell remordiment, com may agut.*

*Y al veure morta sa promesa esposa
victima del seu crim sense perdó,
ajonollat caygué sobre la llosa.*

*Un frare qu'allá feya oració
ran de la caixa funeral va veure,
y li cridá de sopte: "¡Confessió!"*

*Se confessá 'l donzell, com es de creure;
y en penitencia li posá 'l confés
guardar la morta, sens menjar ni beure,*

*fins que la Missa d'alba se dignés.
Ell prometé que prou la guardaria
vetllant tota la nit, sens ningú més.*

.....
.....

*Quant acudí la gent ab lo nou dia
trobá allá en terra 'l cavaller caygut
qu'arrancada la llengua prop tenia.*

*Era mort. La difunta, en actitud
de dormir, jeya ab pàlida bellesa
sens un plech de la vesta remogut.*

*¿Quina violència allà s'era comesa?
Ningú 'l misteri s'en pogué explicar
entre tota la gent d'horror cor-presa.*

*Sols un frare ja vell qui a meditar
va romandre de-nit dins la tribuna
el misteri d'horror va declarar.*

*Ell referia qu'entre dotze y una
s'era alçada la morta del seu llit,
mirantse 'l cavaller de vesta bruna.*

*Aquest fugí corrent, espaordit,
y derrera la morta li corria,
a lo llarch de la nau, seguit, seguit...*

*Ni un sol portal pel fugitiu s'obria:
tres vegades el temple va voltar,
y a la tercera volta s'esmortia.*

*Llavors la morta un peu li va posar
sobre 'l pit, y ab un lliri que portava
la llengua sens esforç li va arrancar.*

*Després la morta a son baiül tornava,
arreglanthi los plechs del seu vestit,
y tot en pau fins a la llum quedava.*

— Tal se contá l'horror d'aquella nit.

UN CAP

(Tradició contada per D. M. Aguiló)

I

— Vos qui sabeu l'art oculta
de remeys y de verins,
vos qui tant sabeu de somnis
y fantasmes de la nit,
¿no'm direu com ho faria
per arribar á dormir,
anch que fos una vegada,
llargues hores y tranquil?
No bè la són voladora
poch á poch me va rendint,
una veu cridant "¡venjança!"
me desperta cada pich...
¿No'm direu com ho faria
per arribar á dormir?

La vella bruixa, qu'escolta
un home qu'aixó li diu,
s'aixeca de la foganya
y li respón: "Vina ab mi."

La vella y l'home fan via
per solitaris camins,
entre roures y sureres
que fan més fosca la nit.
Segueixen per un boscatge
cada vegada mes trist,
y allá al fons de negres roques
senten las aygues d'un riu.
— Ahont anam, mala vella,
per paratges malehits?"
— Anam al lloch que coneixes,
ahont no dorm aquell crim..."
Arriben dalt d'una roca
qu'aguayta'l fondal endins,
per hont la remor de l'aygua
se pert ab plany sense fí.

—Ja hi som!—exclama la bruixa—
Beu aquest filtre sutil:
es de flors de cementiri,
les millors per adormir.“
L'home beu. La vella posa
en terra, com un coixí,
la llana d'un anyell negre
nat y mort á mitja nit.
—Pósahi ton cap, diu al home,
y ja dormirás tranquil.“
Ell s'hi reclina. La bruixa,
signes y mots repetint,
ab una pedra foguera
encen la teya d'un pi,
fa cercles de foch per l'ayre
y deixa en terra'l caliu.
Aquell criminal apenes
per la beguda rendit,
sent la veu cridant “¡venjança!”
que de nou lo fa estremir.
Sent que la vella pregunta:
“¿Ahont será'l seu perill?”—
y que respón: “¡A Mallorca!”
un'altra veu allá endins.

.....

Ja pot dormir cada vespre
aquell malvat enriquít
enriquít ab la despulla
d'un mercader mallorquí
qu'ell estimbá de les penyes
á la tornada de Vich.
Si la venjança la espera
á Mallorca, mar endins,
ell, no embarcantse en la vida,
fora estará de perill.
Ja pot dormir cada vespre
llargues horas y tranquil:
vana será la venjança
del qu'ell matá pel camí.

II

Molt bé's casa la pubilla
del mercader prosperat

ab l'hereu més rich y jove
de la costa de llevant.
Després del dinar alegre
de nocces, los convidats
ja parlen d'una pescada
ó d'una volta per mar.
Prou que la mar los convida
aquell cap-vespre de Maig
en que les aygües calmoses
rumbejen de satí blau.
Una barca coralera
ells ja prenen per assalt
qué fins al port los arrivi
del poble de més en-ça.
Ja'l mercader no s'hi fia
quant es á puni del embarch:
diu que la mar es traydora
y no vol entrârhi may.
Mes perque d'ell no s'en riguen
y per la calma animat,
dins un bot allá á la vora
s'atura alegre á pescar.
Un vell patró barba blanca
ha prés per guía y company.
Rema'l patró, vora, vora,
peró se cansa aviat,
y llavors issa la vela
qu'empeny un ayre suau.
—Patró, patró, fora veles,
que jo no vull navegar.“
Peró'l patró no's belluga,
ferit com si fos de llamp.
“¡Patró!“ 'l mercader li crida
y repeteix ab espant;
peró'l jayet barba blanca
inmóvil y fret román.
Ja molt lluny la barca grossa
despareix al fondejar,
y desde terra s'afúen
fortes ratxes de mestral...
Maneig de timó ni vela
aquell mercader no'n sab:
debades talla la corda,

*la vela issada no cau.
L'arbre subjecta l'entena
ab un nús fet allá dalt;
y la vela, sens escota,
pel vent tremola flotant.
Ja's pert de vista l'altura
de Montseny y Montserrat,
y la barca corre, voia,
mar endins y sempre en-llá.
Arreu les ones encrespen
com á crins de color blanch:
es l'exércit de les aygües
que desboca sos cavalls...
Y la barqueta mesquina,
demunt las ones saltant,
may trabuca, may s'afona,
sempre, sempre més en-llá...
Esma-perdut l'homicida,
aferrantse sobr'el banch,
així resa com flastoma
y's retorç desesperat.
Sos crits inútils aufega
la tormenta ab lo seu bram,
y entre la nit y'l abisme
sols té l'horror per company.*

*Quan trenca demunt les ones
la claror del endemá
aquell trist veu com un núbol
que li blaveja devant.
Després montanyes destria,
qui s'aclareixen per graus,
y á la fi, ja prop l'espanten
les riberes de penyals.
Mes tart la maror sumorta
y'l vent ja dolç qu'ha girat
la barqueta han encallada
dins espayós arenal.
Salta'l náufrag á la terra,
mes hont se troba no sab:
sospita qu'es a Mallorca,
mes no ho gosa demanar.*

*Trist camina per la platja,
mort de fatiga y de fam...
Perdé'ls diners ab la bossa,
y no porta més qn'un sach,
un sach vell que pot servirli
per lo que puga captar...
Topa gent, y sent paraules
a les seves consemblants;
però, lluny de consolarlo,
aixó aumeuta son esglay.*

*Aixi, poruch com un lladre,
s'en entra dins la ciutat
y veu la carniceria
ahont maten animals.
Com veu que s'hi deixen perdre
sens aprofitarse'ls caps,
un de moltó ja n'agafa
y l'estoja dins del sach.
Tornarsen vol a la riba
are que té per menjar;
tornarsen vol a la barca
pera posarla venal.
Mes pel camí s'estravía,
y arreu senyala'l seu pas
del sach que porta á l'esquena
degotantli fresca sang.*

*Ja l'atura la Justicia:
"Mostraunos lo que portau."
Ell bada'l sach allá en terra;
però, mut y fret d'esglay,
veu qu'es una testa humana
lo que li surt d'aquell sach...
¡Horror, horror! de sa víctima
bé prou reconeix el cap:
es la prova del delict
qu'ell cometé fa set anys.
Fora de sí, ja confessa
lo que negá sempre abans,
y de mans de la Justicia
veu que no pot escapar...*

*La venjança no temuda
al punt promés l'ha esperat
y la força aparellada
prou l'espera l'endemà.*

ORFEU

Fragment traduït de VIRGILI

(Georgicon, IV, v. 457-527).

*«Mentres de tu fugia, corrent per la vorera (1)
del riu, la tendra jove, qu'anava ja a morir,
un serpentàs horrible, guardià de la ribera,
per dins les altes herbes al peu no va advertir.
Les dríades germanes en chor se lamentaren,
omplint-ne les altures ab veus de tendre plant;
de Ródope les moles y l'alt Pengeu ploraren,
y 'ls Getes, y de Resus la patria guerrejant...
Ell, trist, per les riberes, tot sol, aconsolava
ab la sonora lira sa desolada amor:
ton nom ¡oh dolça esposa! naixent la llum cantava,
ton nom encare deya per l'última claror.
Y avall, pel bosch ombrívol de feretat horrible,
per los estrets del Ténar, entrades infernals,
cercá dels qui moriren los deus y'l Rey terrible, (2)
cors ¡ay! qui res entenen de súpliques mortals.
Pel cántich commogudes ombres dels qui careixen
de llum, allá acudien d'aquells fondals d'Avern,
tan moltes com volátiles pels arbres compareixen
si'l vespre les arruixa dels puigs ó temps d'hivern:
homes granats, donzelles en flor, infants y mares,
y coratjosos hèroes sens força ja ni sang,
y joves en la pira posats devant sos pares...
Entre canyars deformes los té dins negre fang
l'amarch Cocitus d'aygües feixugues, aborrides,
la Stigia ab nou revoltes los tanca sens conhort...*

(1) La narració està en boca del deu marí Proteu, qui respón a la consulta del jove Aristeu, fill d'una nimfa. Al mateix jove fa referència aquell «de tu fugia» del primer vers.—«La jove» es Euridice esposa del cantor Orfeu fill d'Apello y de la Musa Calliope.

(2) Aques Ca es Cerber, guardià de la porta del Avern, qui, segons la mitologia, tenia tres caps.

*Del càntich s'encantaren mansions tan malehides,
al fons mateix del Tàrtar, entranya de la mort.
Les blaves cabelleres de serps entrevinclades
les Fúries esllanguiren, y'l formidable Cá (1)
tenia les tres boques per escoltar badades,
y d'Ixió la roda pels ayres s'aturá.*

*Més ja'l cantor deixava tots los perills enrera
y ab sa cobrada esposa tornava al cel obert,
sens qu'ell l'hagués mirada, seguint ella darrera, (2)
puis Proserpina 'l pacte així havia establert,
quant un ardent deliri l'amant vencé (escusable
bé prou, si'ls deus de l'ombra sabessen perdonar):
ell s'aturá, y vers ella, ja dins la llum vistable,
d'amor vencuda l'ànima distret ¡ay! va mirar...
Tot fou perdut llavors, tot lo treball de bades:
del Rey cruel los pactes allá foren romputs.
L'Avern ab remor fonda soná per tres vegades,
y ella: «¿Qué, Orfeu, clamava, per sempre'ns ha perduts?
«¿Quí tal furor?... Enrera me criden altra volta
«los Fats cruels; ja'l somni m'anega'ls ulls errants...
«¡Adeu... adeu!... M'en duen dins alta nit envolta,
¡ay! y may més ja teva t'estench les fredes mans...»
Digué, y devant sa vista, com fum que pren l'oratge,
d'ell s'allunyá per sempre, qui fum sols estrengué,
mil coses volent dirli.— Més ja per son passatge
l'aspriu barquer de l'Orcus de nou no l'admeté. (3)*

*¿Qué faria ell llavors? ¿Ahónt s'en aniria,
havent de nou perduda l'esposa tan suau?
¿Ab quíns cantars ó llágrimes l'infern ja conmouria?
En tant ella la Stigia passava en freda nau...
Ell, diuen per set mesos, baix d'un penyal altíssim,
á la deserta vora de lo Strimón corrent,
plorá y dins fredes coves cantá son dol tristíssim,
tot amansant los tigres y'ls roures conmovent.
Així ab sa melodia dolç rossinyol no para
de llamentar á l'ombra d'algún pollar espès
ses cries ¡ay! perdudes, que, sense ploma encara,
del niu li va sustreure la má del dur pagès.*

(1) Plúto, deu major entre 'ls infernals, més avall anomenat Ditis.

(2) Proserpina esposa de Plutó, deessa infernal.

(3) Caront, barquer qui passava'ls morts per les aygües del Orcus y de la Stigia.

*De nit plora en les rames y son cantar planyívol
allarga, omplint de queixas la muda soletat...
May més ja rendi l'ànima d'Orfeu l'Amor festívol,
cap noces atregueren son cor sempre endolat.
Tot sol ell recorria la boreal gelada
de les Ripès costes y'l Tànaïs nevós,
cercant per llocs estérils sa Eurídice anyorada
y la mercé perduda de Ditis rigorós.
Així, d'ell rebutjades les Cícones matrones,
en mitj dels sacrificis al deu nocturn sagrats, (1)
en bacanal orgia, pels camps y per les ones,
los membres escamparen del jove destroçats.
Llavors del coll blanquíssim la testa arrabassada,
del Hebrus de la Tracia rodant en la corrent,
"¡Eurídice!" ab veu tendra y llengua ja glaçada,
"¡Eurídice!" clamava, fugintli'l pensament...
Y "¡Eurídice!" equells marges anaven responent.*

MIQUEL COSTA Y LLOBERA PBRE.

(1) Deu nocturn se refereix á Baccus.

SEPULCRE VELL...

*Som el sepulcre vell hont la molsa verdeja
sorrall hont el grà d'or no podrà germinar,
l'implacable desert hont cap flor joguineja
y tots anem morint de no pogué estimar.*

*Magdalena, de front blanch y d'ànima tendra
entronitzada avuy en el cel atzurat!
bufeu sobre l'no-res, desperteu eixa cendra,
afalaguen els ulls que may han estimat!*

*Si un xich d'oli ha quedat en la llantia ditxosa
si dèu al sech figuer retornar l'ufanor
delícia del cel blau, evangelica rosa
Magdalena felís, ensenyeunos l'amor!*

GABRIEL VICAIRE

(Traduit per O. J. E.)

A un amich editor ⁽¹⁾

(Fragment d'una Carta-Prólech)

Me demanau llicencia, amich editor, pera publicar una colecció de travallets literaris qu' en días d'humor plascent he anat escrivint jo y que segons sembla heu anat recullint vos..... y afegiu, ab insistencia, que no os cansareu de demanarme una *novela* ben llarga, que voldríau vestir ben boniqueta pera demostrarme lo bon afecte que per mi sentiú y la tal... literaria y la qual... no sé qué més.

Gracias, gracias, estimat editor; però, francament, no estich per novelas.

No os negaré que fa uns quants anys me semblava, y potser quan tinch temps de pensarhi encare m' ho sembli avuy, que de « Tirant lo Blanch » ensá la novela catalana ha sigut poch conreuada y que seria un punt d'home lo publicarne una llarga serie hont fossin retrets y estudiats ab ciencia y art lo més gran nombre possible de tipos, de llochs, de maneras de ser de la nostra gent y de la nostra terra.

A mi l'empresa 'm tentá moltas vegadas y, desde las ciutats hont essent jovenet vivía, anava omplint fulls que m' aliviavan del mal d'anyorament y satisfeyan lo meu desitj de contribuir un día, quan la cosa'm semblés publicable, á lo que jo creya necessari pera demostrar á propis y forasters qu' en catalá 's podía ser delicat, tendre, enérgich, senzill, sublim..., fins tonto, tan fàcilment com en qualsevol altra llengua.

Provan qu' en mi eixa idea data d'antigua fetxa los primers trossets de prosa qu' are publiquen en lo present volum.. Foren escrits mols anys enrera, quan en la meua ciutat nativa un grupo de companys y amichs *llenaban un vacío* publicant un diari titulat *La Prensa*, conseguint jo que l' amich Torres, director del tal diari, malgrat las protestas de certs redactors, encare nafrats llavors de cervantisme, publicqués en la secció de *Variedades* eixas provaturas, que, *in mente*, ja destinava á despertar aficions catalanescas en lo públich de ca' nostra, per, un cop encés l' engrescament, fet lo públich, conseguint un auditori, poderme esplayar construint ab tots los ets y uts una serie de relacions, d' estudis, de Novelas.

Y fins no escrivint per *La Prensa*, quals lectors eran encare refractaris á la prosa catalana, si, al trovarme sol en cambras d' hostal, després de llargas horas de penosa feyna, volía serenarme, me deya á mi mateix cosas plascents ó patéticas, contantme *historias* de gent de casa, vivint entre sers inventats que jo pel meu regalo inventava com s' inventa tot: combinant elements imaginats ab fets reals, establint contrasts, deduintne conseqüencias llógicas, que, anotadas ab precisió, anavan resultant processos de vidas.

Y aquellas notas, aquells esplays, combinats, polits, llimats, acabaren per concretarse en un llibre, qual manuscrit, un cop llest, vaig enviar á Tarragona pera que 'l copiessen ab lletra clara y potser també per que no se'm perdés durant lo trángul que llavors se preparava á Fransa y las mudansas de residencia que per mi n' havían d' esser

(1) D. Joseph Pin y Soler se dirigeix al diligent Bibliotecari del Museu Balaguer y expertíssim tipógraf senyor Oliva, editor del volum *Varia* qu'aviat veurá la llum pública.

conseqüència. (Istiu del 1870, unas quantas setmanas abans las primeras batallas entre prussians y francesos.)

Ja veyeu donchs qu'en mi lo pensar y escriure en catalá es cosa de sempre; cada vegada qu'he pres la ploma pel meu regalo no he escrit una paraula que no fos catalana ó que no s'encaminés á enaltir, comentantlas, cosas y gent de la nostra patria.

En 1889, vingut accidentalment á Tarragona se m'acudí demanar lo manuscrit en qüestió al meu germá, que n'havía posat en net uns quants centenars de fullas, l'ho vaig rellegir... y psé! no'm semblá indigne de ferlo eixir de las foscors del calaix hont s'havía estat tants anys, á las clarors de la vía pública.

L'éxit, ¿perqué no dirho?, l'éxit d'aquella primera novela meua (éxit superior al seu mérit) m'encoratjá á reincidir, y tornat a Brusselas hont llavors jo residía, ne vaig escriure una altra, y al any següent una altra, fins que, vingut definitivament a la dolsa Patria ab lo propósit de publicarne un rengle, vaig adonarme de que la clientela que m'era indispensable pera escriure sense encongiment, encare's tenia de fer, car escriure pel gust d'escriure, d'una manera formal y continuada, no més poden ferho'ls frares o 'ls qui, no sentho, viuen de rendas.

L'art es exclusiu, saturniá, se nudreix dels fills per ell engendrats, reclama una atenció sostinguda, y l'adepte que s'hi consagra, no tenint assegurat lo modo de viure, sia per un Mecenas—Horaci—sia á la presó—Cervantes—produirà forsosament feyna inferior a la que produiría si las contingencias del que viure no li llevessin la calma indispensable pera portar a bon terme obras seriament estudiadas.

Vaig tancar donchs ab melancólica resignació la capsa de las notas recullidas: observacions psicológicas y fisiológicas, de costums, impressions de viatges, croquis d'edificis, descripcions de sitis, apuntacions de fets; decidit a no tornarla o obrir fins que's presentés ocasió més propicia... Fins a may més, probablement! . . . . .

Un amich dels que m'havía guanyat, al arribar a Barcelona, la publicació dels meus llibres, parlant d'eixa y semblants materias se condolía com jo mateix de que la feyna literaria hagi de ser a la nostra terra producte de *ratos perduts*... Ell sabia per experienca que la publicació de llibres no didáctichs a Cataluña era poch productiva...

—¿Si escrivís pel teatre?—me digué de sobte.—Estich segur de que... vosté...

—Pel teatre?... y qui ho representaría? ahont?...

Justament, ell, lo meu novell amich, y dos o tres altres entussiastas: un arquitecte, un metge, un advocat, acabavan d'associarse ab un empresari *muy rumboso*, y segons deyan volían donar nova vida a l'escena nostra... Havían arrendat lo *Teatro de Novedades*, havían posat uns quants mils duros de mota y, desinteressadament, sense proposarse guanyar diners, volían defensar lo capital esmersat, donant al públich obras inéditas, humanas, civilisadas...

—Mirin que jo no hi posaré *condes* de plumero, ni pagesos que diguin *tafoy!*

—Vindrà d'alló millor... Escrigui... lo que li sembli, en prosa, en vers... Comensarem per una obra de vosté,—me deya l'amich en qüestió, pochos días després al presentarme als seus companys pera cambiar impressions sobre'l negoci teatral projectat.

—Ja s'ho han pensat bé?, vaig objectarlos encare. Pensin que may he escrit res pel Teatre, reflexionin que, segons veig, lo públich d'aquí encare s'empassa dramas ab *redondillas*, comedias ab *décimas*... ¿Perqué no comensan ab una obra de vosté? (D'en Guimerá).

—Li cedeixo l'honor dels primers aplausos,—respongué aquest.—Vosté es nou vingut y encare que no sia més que per cortesia...

—Vosté ha de fer l'obra de estreno,—digueren uns y altres.—Inútil protestar... hi comptem,—afegí en Guimerá al despedirnos.

Vaig donar las gracias a tots per l'atenció, y, sense parlar ni ells ni jo del perill en que'm posavan, fou convingut que la Companyia dramática que s'estava formant y de la quina ni de nom coneixia a cap dels artistes, s'estrenaria lo proxim mes de tants, lo día quants, ab un drama, comedia o no se sabia qué, original de vostre servidor...

Me'n vaig a passar una quantas setmanas a la Granja, prop de Poblet, y pel día convingut compareixo a Barcelona ab la comedia en tres actes «Sogra y Nora».

L'estrenan, la gent no s'adorm escoltantla, la tornan a representar una segona vegada, y una tercera, y una quarta y una altra y altra... y unas quantas més...

—Lo públich d'aquí—me diuen los amichs empresaris que venían a casa a donarme enhorabonas—es reduit; ab quinze o vint vetlladas d'omplirse'l teatre ja no hi haurá aficionat gran ni petit que no hagi vist la comedia nova. Are hauría d'escriure un drama.

Y, com se'm demanava, escrich un drama... que també's representa y que també omple'l teatre quinze o vint días.

—Are una altra comedia. Y escrich una altra comedia . . . . .

Total, que durant los mesos que se sostingué l'empresa del *Teatro de Novedades* vaig escriure y foren representadas «Sogra y Nora», 3 actes; «La Viudeta», 3 actes; «La Sirena», 5 actes; «La Tía Tecleta o Una senyora ressentida», 3 actes; y una comedia en un acte, «Poruga», que per mancansa d'una ingenua ben ingenua no arribá a representarse y guardo inédita, o sian quinze actes en no gayre més d'un any.

Passárem comptes ab l'empresari *rumboso* y resultava que'l meu treball, un treball absorvent y aclaparador, m'havía produït no gayra més que las Novelas.

Per raons, que no'm donaren, se disolgué'l grupo aquell d'aymadors entusiastas que volían enlayrar la dramática catalana en las taulas de *Novedades*, y l'empresa, en tant que direcció, cambiá de rumbo.

Alguns me digueren qu'escrigués pel *Romea*... Però, ¿qué sé jo?: aquell teatre, en aquell carrer del Hospital, ab tantas fondetas, tant's espardanyers, tantas gibrellas de bacallá fregit, es un teatre que no'm diu res... Potser, no obstant, potser vivint En Frederich Soler, l'amistat qu'ell me demostrava y certa combinació de la que m'havía parlat (volía fer un drama de la meua novela «La familia dels Garrigas») m'haurían atret vers aquells barris antiestétichs, però mort lo genial Pitarra (genial en tant que Pitarra) y *Novedades* recaygut altre cop baix la tutela artística d'un dramaturgus gran amich del primer galán, tornaren á empadronirse d'aquell escenari «La Portera de la fábrica», «La Loca de los Alpes con dos perros de aguas naturales» y otras finesas, a las quals lo dramaturgus *ut supra* era aficionadíssim...

Bref, com diuen los francesos, que no sentme possible mudar la manera de ser de las cosas, me semblá discret no ocupar-me més de novelas, ni de dramas, ni de comedias, ni de res que d'aprop o de lluny tingués relació ab las bellas lletres.

JOSEPH PIN Y SOLER.

PER LA BOYRÀ

*Boyra, oh!, suavitat de las montanyas!
Que 't deixas travessar d'una llum dolça
Evocadora de clotadas pàlidas
Y de poblats llunyans que's desensonyan
Y s'acostan rient assoleyantse.....
Oh! boyra qu'ab el sol tota t'aclaras,
Y que tú tota sola t'obscureixes
Y t'omplas dels remors de la tempesta...*

JOAN MARAGALL

ENTERRO

*Se mor la tarde silenciosa y clara
en mitj dels flams de la rogenca posta.
Dalt del fossar de la enasprada costa
una tomba d'un nin overta encara.*

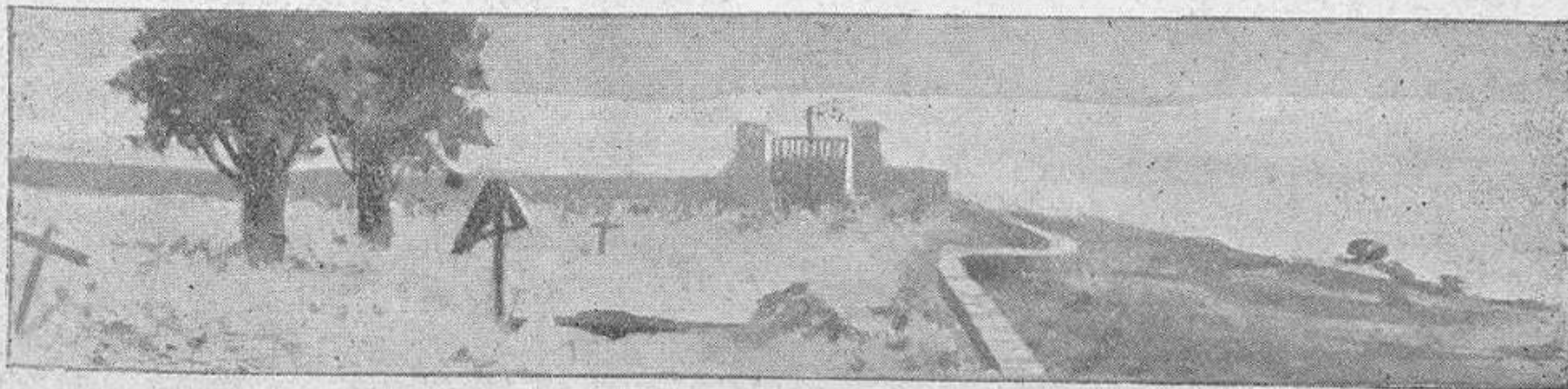
*Lo pló amarguíssim nostres ulls amara,
que 'l trist adeu per sempre mes s'acosta
al llir caigut de la florida brosta,
que té la terra eternament avara.*

*Lo devassall de flamas de la altura,
enrogeix la montanya y la planura
y avans d'endursen los colors que moren,
los núvols plens de lliris y de rosas,
reflecteixen las flors sobre las llosas
hont los nins dormen y las mares ploran.*

G. A. TELL Y LAFONT

18 Desembre 1902.

Ilustracions de M. Durán.

LO DARRER QÜENTO

I

Quan en Johann Schmidt hagué tancat la porta del seu quarto de treball y s'hagué assegut en la gran cadira de brassos, de cuyro verdós, ahont, durant més de quaranta anys, hi havia escrit aquells hermosos llibres que l'havían fet eternament célebre a tota Holanda, tragué de la seva butxaca un feix de billets de banch.

—Bonica cantitat!—murmurá,—y pagada per endavant pel meu nou llibre, per aqueix bon editor Peters! Lo meu nou llibre!—afegi després d'un sospir.— No tindria de dir més aviat lo meu darrer. Ja soch massa vell.

Allavors, poch á poch, en Johann Schmidt recorregué ab l'esguart los estants de la llibreria.

Allí eran totas las obras, escritas especialment pera'l petits! No era més que un contador de qüentos de fadas. Pero no hi havia cap noyeta que no sapigués de cor la *Venedora de Sorra d'Or* o las *Aventuras d'una papellona*. Tota la seva vida s'havía fet gloria divertint als petits.

Sol al mon, sense familia, no havia trigat á ferse molt rich; pero no havia volgut cambiar res de la vida tranquila que duya en un barri d'Amsterdam.

Quan hagué contat los billets, atíá'l foch de llenya seca que cremava a la xemeneya. A fora'l temps era trist, carregat de neu y en Johann Schmidt se posá a sonmiar.

Que se li'n donavan aquells diners? que'n tenia de fer de las alabansas buydas? No's trovava ja al cap de vall del seu camí?

En sa febra de treball havia deixat passar las horas, los mesos, los anys, sense adonarsen, vivint perdut en sas ficcions maravellosas.

Havía gosat de la vida? Havía sigut ditxós, ell que sabia contar tant be la felicitat dels altres?

No, y era ben trista cosa.

Al cap de vall los seus llibres no eran mes que mentidas! y las criaturas a qui tant divertia tindrian lo dret de dirli mes endevant, quan ell ja no existiria, quan coneixerian la vida:

—En Johann Schmidt, ens enganyava ab los seus qüentos. Sigué nostra primera desilusió.

Y no obstant, no hi havia en aquells qüentos lleugers, graciosos, plens de maravellas, poblats de fadas, mes que cosas enganyadoras? La vida no podia realment tenirne d'aquellas dolsas sorpresas, d'aquells encisaments imprevistos?

Un pensament fixo obsessionava al vell allavoras, la idea d'un qüento de fadas, d'un darrer qüento més extraordinari, més marvellós encara, y que pogués donarli a n'el mateix un xich de veritable alegría.

Davant del foch que's moria hi pensá molta estona. Evocá tot aquell mon de bonas fadas y follets, de pastoretas y primpceps blaus!

Vint vegadas agafá la ploma. Vint vegadas comensá..... La inspiració no venía.

De sopte son esblaymat rostre s'iluminá ab un somris, sos ulls brillaren.

—Mon darrer qüento,—repetí—sí, vaig a ferlo y será més hermós que tots los altres.

Deixá caure la ploma y esqueixant las planas comensadas las tira á la llar mitj apagada, ahont feren hermosas flamas d'or.

Després cridá a la Ansel, la criada.

—L'abrich!—demaná.

—No hi pensi pas, senyor! miri com neva.—

Era veritat, a fora la neu voleyava en grossas tofas.

—Donam! donam! Ansel. Qué hi fa que nevi! Es la neu blanca de 'ls qüentos de fadas.

II

Morta de fred, aclaparada de cansament, l'Agna, la filla de la pobra viuda Dwis-kind, torna a casa en mitj de la nevada.

Ha trevallat desde'l matí en lo seu ofici de brodadora, aqueix ofici qui trenca'ls brassos, que crema'ls ulls.

No obstant camina tant depressa com pot, arrossegantse, ab los peus fets malbé pel llarch camí que ha recorregut.

Sembla ben hermosa sota'l seu barretet fosch d'ahont s'escapan los cabells barrejats ab la neu, pero te'ls ulls vermells. Ha plorat, ha plorat molt y tornarà a plorar desseguida, quan retrovará a sa mare malalta.

Es l'Agna qui la fa viure, y l'ofici va malament desde que'ls negociants d'Amsterdam s'han arreglat pera rebaixar lo preu de la má d'obra.

Lo carrer sembla desert. Sols algunas ombas rellican per sobre l'inmens llensol blanch que cubreix la terra y que sembla un sudari. No obstant en lo moment que l'Agna passa pel davant de la claror d'una botiga, una d'aquellas ombas se detura y se gira.

La joveneta se gira també y se torná un xich vermella, després sense dir una paraula segueix lo seu camí

Qui ha passat! No es en Fritz Rycklin, lo jove pintor, l'artista de gran esdevenir?

Es pobre segóns diuhen, pero te coratje y esperansa. Oh! si tingués algún diner, que depressa se faría un nom! Que depressa també se casaría ab l'Agna, que viu precisament en la golfa de davant de la seva, en lo mateix replá. L'esguart que s'han adressat al passar ha dit tot aixó.

Pero sas bocas no's parlan, perquè no més tindrían cosas dolorosas que dirse. Tots dos son pobres. Ademés l'Agna té un deber que cumplir en aquest món, cuydar a la seva mare. Oh! que trista es la vida!.....

Asseguda al davant d'una porta l'Agna torná a plorar, no sentintse ab més forsas.

No ha vist que una tercera ombra s'ha trovat allí en lo moment que'n Fritz Rycklin ha passat. No ha vist que aquesta ombra ha sorprés lo moviment de tots dos.

Heusela aquí que s' acosta.

—Perqué ploras criatura?

Allavors l'Aгна, veu un vell alt acotat sota'l seu abrigh. Té l'aspecte suau, bo. La ioveneta no te por y respón:

—Ploro perquè la meva mare está molt malalta y estém sense recursos.

—Digam. Aqueix jove, no es en Fritz Rycklin, lo pintor, y veritat que l'estimas en lo fons del teu cor? t'has tornat vermella quan ha passat!

—Sí, ens estimen, pero no'ns se n'hem parlat may, porque la miseria no s'ajunta ab la miseria!

—Ahónt vius, filla meva!—

La maneta enmagrida de l'Aгна ensenya allavors al cap de vall del carrer, la casa humil ahont viu. Allá dalt, a la golfa ahont s'hi veu llum.

—Perqué'm pregunta aqueixas cosas?—afegeix—Que pot endonárseli la nostra pena?—

Pero l'ombra ja no hi es. Ha desaparegut com havia vingut.

III

La viuda Dwiskind está molt malalta. Sembla que estigui a las portas de la mort. No obstant, potser ab un bon metje y un remey enérgich n'hi hauria prou pera curarla, pero no hi ha prous diners pera aixó a la casa...

L'Aгна's creya portar una moneda d'or, fruit de tot un més de llargas vetllas.

Ay! ab prou freynas n'ha rebut la meytat.

—Toch! Toch!

—Qui hi ha?

—Algú que ve a curar a la seva mare.—

Deu del cel! Es possible? Pero si es lo doctor Koolus en persona, lo metje més céebre d'Amsterdam, que ha vingut desafiant la tempestad.

De segur que s'enganya!

No, no s'enganya, son rostre te una expressió bondadosa, riallera, y desseguida se posa a dir paraulas alegres pera fer riure.....

—Pero..... qui l'ha enviat, senyor, porque nosaltres som pobres.....

—Calla criatura,—murmura ell.—No's tracta d'aixó sino de la teva mare que está malalta. M'han pagat espléndidament.

—Qui?

—Una fada!—

Després s'acosta al llit, s'acota sobre la viuda y l'ausculta llargament.

L'Aгна anguniosa no diu ni una paraula.

—La teva mamá no te rés perillós, pero necessita calor y medicinas!...

Va cap a la porta, fa un signo y entra un criat que porta una caixa ahont hi ha medicinas.

Ell las mira y tría.

—Aixó es lo convenient. Duas culleradas cada hora. Ara caldría un bon foch.

—Foch!..... ay!

—Toch! toch!

Es en Guillém lo carboner, que du sobre'l cap un gran sach ple de carbó. Ab l'ayre tot alegre se posa també a omplir lo braser.

—Escálfirse, escálfirse, bona gent!

—Pero qui l'ha enviat?

—Una fada. —diu ell també.

Y quan se'n ha anat lo doctor Koolus acarontant la barba de l'Agna li diu:

—Sabs bufona? Cal deixar lo teu ofici qui't fa malbé'ls ulls.

Te cal reposar y trovar un bon marit per viure ab ell al costat de ta mare estimada molts y molts anys.

—Un marit, —fa l'Agna movent lo cap.

—No'n deuen pas faltar que suspirin per aqueixos ulls. No tens en lo teu vehinat algun bon xicot, trevallador com tu, coratjós?..... No't tornis vermella si hi es, tens rahó y la bona de la teva mare no hi dirá res. Obre aqueixa porta. En Guillem ha omplert massa lo braser, un ara casi s'ofega. Pero..... que es lo que veig: un pintor jove aquí al davant y que treballa.

Ves, ves, soch tafaner y vaig a veure per sobre la seva espatlla que es lo que pot pintar. —

Y de puntetas, com una criatura, lo bon doctor atrevessa'l replá y sense fer soroll mira'l treball de'n Fritz Rycklin, que abstret ab la seva obra no sent res.

Lo doctor Koolus torna misteriós.

—Eh! Eh! bufona, 'l teu vehi es un pintor extraordinari que te molta trasa en pintar noyas tremolosas en mitj de la tempestat...

Que't tornas groga ara? Ah! dolenta, que has endevinat que era'l teu retrato!

Us estimeu, criaturas, us estimeu. Caseuvos desseguida.

Y de sobte agafant lo seu abrich lo doctor Koolus, fa un gran saludo.

—Tornaré, tornaré..... —

Ja no hi es y l'Agna encara se pregunta si somnia.

—Que es estrany, diu..... es com un quento de fadas de'n Johann Schmidt.....

Pero qu'es aixó? Lo bon doctor s'ha deixat un paquet en aquest escambell.

Deu del cel! Un feix de billets de banch! Hi ha un paper á sobre enganxat ab una agulla.

S'acosta al braser vermell, pera veureshi més, perque la ratlla balla al davant dels seus ulls.

Hi ha aquestas tres paraulas *Per vostra felicitat*.

—Senyoreta Agna! — crida una veu alegre en lo replá.

La porta s'obre de revolada y en lo llindar hi apareix en Fritz Rycklin ab los ulls espurnejants.

—Sab! Sab! Mentres treballava una má misteriosa ha deixat sobre la meua taula un feix de billets de banch ab aqueixas paraulas: *Per vostra gloria!*..... Ja soch rich y ja puch dirli que la estimo, y demanarli que participi de la meua fortuna.

—Jo també soch rica Fritz — respón l'Agna suaument — y lameua mare curará.

—Es possible? pero qui ha vingut? qui ha vingut.

—Una bona fada!.....

Y mentres que la neu cau, cau de bo y millor sobre la ciutat adormida, allà dalt en aquella petita golfa hi ha tres sers que ploran d'alegría.

IV

Aquest sigué'l darrer qüento d'en Johann Schmidt.....

Havía conegut una miseria, y havia volgut remediaria com en los llibres que escribía. Ell mateix havia sigut la fada misteriosa, que tot ho havia preparat. Ell havia enviat al doctor Koolus y á'n Guillem, y havia donat pera fer un xich la felicitat d'aquells dos Joves, la cantitat rebuda aquell mateix matí del seu editor.

La seva obra no havia sigut estéril perquè entre aquells qüentos maravellosos que havia inventat se'n trovava al menos un que li havia donat una gran alegría, l'alegría de fer ditxosos; era'l seu darrer qüento.

No l'havía escrit, pero havia fet millor que escriurel, l'havía viscut.....

ENRICH DE FORGE

Traducció d'en Lluís Bartrina

Consistori dels Jochs Florals de Barcelona

Convocatoria pera'ls del any 1903

Als honorables poetes y prosadors de Catalunya y de tots los territoris ahont la nostra llengua es parlada o coneguda, los VII mantenedors del *Consistori dels Jochs Florals de Barcelona* en l'any XLV de llur restauració, salut. A fi de donar bon cumpliment a la honrosa comanda que'l respectable Cos d'Adjunts nos feu lo día 15 d'aquest mes, vos convidám a prendre part en los *Jochs Florals* de 1903 que, segons los Estatuts y bones costums establertes, se regirán per lo següent cartell:

Lo primer diumenje de Maig, que s'escau en lo día 3, se celebra la poética festa, en la qual serán adjudicats als autors de les mellors poesies que hi obten, los premis ordinaris que ofereix cada any l'Excm. Ajuntament de Barcelona y ja de temps antich aymador de la Gaya Ciencia, o sian: la Englantina, la Viola y la Flor Natural, que corresponen als mots que forman lo lema de la Institució.

La *Englantina d'or* se donará al autor de la mellor poesia sobre fets històrichs o gestes glorioses de Catalunya, o be sobre usatges y costums de nostre benvolguda terra, essent preferida en igualtat de mérit la escrita en forma narrativa de romanç o de llegenda.

De la *Viola d'or y argent* se'n farà entrega al autor de la mellor poesia relligiosa o moral.

La *Flor Natural*, premi anomenat d'honor y cortesia, s'adjudicarà á la mellor composició en vers sobre tema que's deixa al bon gust y franch arbitre del autor. Seguint la bella costum d'antich establerta, 'l qui obtinga aquest premi deurá ferne present a la dama de sa elecció, la qual, proclamada *Reyna de la Festa*, entregará tots los altres premis als qui guanyadors ne sien.

PREMIS EXTRAORDINARIS

Una copa artística que ofereix lo Consistori a la mellor composició en prosa sobre tema y género literari que's dexa al bon gust del autor.

Un premi que ofereix l'Eminentíssim y Reverendíssim Senyor Cardenal Bisbe d'aquesta Diócesis, al autor de la poesia relligiosa que 'n sia mereixedora.

Un obgecte artístich, ofert per la Lliga Espiritual de N.^a S.^a de Montserrat, a la mellor composició relligiosa o moral essent preferida la que 's referesca a fills de Catalunya qu'hagen sigut canonisats o beatificats per la Iglesia.

D'acort ab los Estatuts dels *Jochs Florals*, podrán concedirse ademés los premis, accéssits y mencions honorífiques que 'l Consistori judique ben merescuts.

Totes les composicions deurán esser rigurosament inédites y escrites en antich o modern catalá d'aquest Principat, de Mallorca, de Valencia o del Roselló.

Tots los treballs, ab lletra clara é intel·ligible, se remeterán al Consistori, á son domicili, carrer de Templaris, número 3, abans del mitgdía del 15 de Març vinent, junt cada hú ab un plech clos que continga el nom del autor y duga demunt escrit lo títol y lema de la composició.

No s'entregará 'l premi al autor qual nom no conste clarament expressat en lo plech respectiu, o vaja en forma de anagrama, pseudónim o altra contrassenya.

Los plechs que continguen los noms dels autors no premiats se cremarán, com de costum, acabada la repartició dels premis.

Lo Consistori 's reserva per un any, a comptar del dia de la festa, la propietat de les obres premiades.

Que'l Senyor vos donga inspiració pera cantar ab esperit verament catalá la *Patria* la *Fé* y l'*Amor*, y á nosaltres discreció en judicar y acert en premiar als més dignes.

Fou escrit y firmat lo present Cartell en la ciutat de Barcelona, als 16 dies del mes de Desembre de 1902, per los VII Mantenedors.—Joseph Franquesa y Gomis, *President*.—Joan Maragall.—Martí Genis y Aguilar.—Frederich Rahola.—Pere Vidal.—Victor Brosa y Sangerman.—Antoni Bori y Fontestá, *Secretari*.

ACTUALITATS

A UN QU'EXPOSA A CAN PARÉS.—Un poema ha d'esser perfecte o no ha d'esser, car tot home que no té els dons necessaris per sobressortir en las arts deuría abstenirsen y posarse seriament en guardia contra la tentació. Car cadescú experimenta en veritat, un vagarós desitj d'imitar lo que veu, mes aquet desitj no prova que tinguem la forsa de realisar lo que volem empendre. Veus als infants cada vegada que 'ls saltimbanquis han comparegut a la població, anar y venir y balancejarse demunt totas las taulas y vigas fins que un altre atractiu els inviti á una nova imitació. No ho has observat en el cercle dels nostres amichs? Cada vegada qu'un *virtuose* se deixa sentir, desseguida surten alguns que s' posan a apendre l' mateix instrument. Que gent se pert per aqueix camí! Benhaurat aquell qui reconeix que sos desitjos no proven son talent!—GOETHE.
—*Wilhelm Meister.*

LA ESCUELA DE LOS MARIDOS.—Veyám qu'es aquesta obra, representada en el Principal gracias al Atheneu. A París hi havia un tal Molière qu'escrigué una obreta no sense ingeni: *L'École des Maris*. Pobre senyor, se va morir. A Madrít vivía un poeta anomenat L. F. de Moratín, que, no exempt de benevolencia envers Molière li traduhí dita obreta, com també *Le Medecin malgré lui*. Pero D. L. F. de Moratín era una persona ordenada; no mantingué l'expansió un xich... *degantée* del francés—ell era *de* y Molière era cómic.—Feu una especie de parck inglés ab sorra y banchs rústichs, platabandas, parterres, etc. Era un home excelent,

aquest Moratín, y es posava essencias al mocador. Además de Molière havia protegit a un tal Shakespeare, inglés, cómic també. Havent dit el cómic-reminiscencias del ambient, el pobre no hi tenia culpa—el célebre *Something in rotten is the state of Denmar*, D. L. F. de Moratín traduhí bondadosament: *Algún grave mal se oculta en Dinamarca.*

L'ART Y EL DINER.—Com ha dit en Rahola á la Lliga Regionalista; ens hem de fer ben rics. Hem passat els temps romantichs en que's malehía al *vil metal*. Ben mirat el diner es un element molt artístich, y els poetas deuen al or hermosas faulas; Dánoe, Rey Midas, las joyas de Margarida, cent mil. L'artista no ha de viure en una golfa, passant gana com un vulgar cessant. L'artista necessita molts diners, bon taller ó estudi, automóvil, yacht... Ja estém cansats de veure literatura de botiga. Fulano, novelista, es sastre. Mengano, poeta, es cerer. Perxó Fulano sembla qu'escrigui ab el sabó de ratllar y els versos de Mengano fan olor de cera. En conclusió; el badall es la mes antiestética de las ganyotas. Si els poetas viuhen en l'ambient menestral seguirán fent odas llargas a las montanyas, y als recorts de l'infantesa, y á l'aymada, y badallarém tots; uns de gana y altres de son.

TEATRES.—Aqueixos días s'ha parlat ab cayents d'elegía, de la lenta e implacable desaparició de nostres *colisseus*. Ahir fou el Lírich; demá serán—segons veus sinistras—el Principal, *Eldorado* y Tívoli; Romea crech que també. Els desconsolats proposan qu'es construheixin teatres; fan

cridas als nostres capitalistes... Nosaltres proposém que primer se construïxin autors, després actors, després empresaris y últimament públich. Un cop *construhidas* totes aqueixas cosas, el teatre se farà tot sol. Será un teatre gran, ben ventilat, d'inmillorables condicions acústicas, ben il·luminat, confortable. Y será un negoci—com una fàbrica de teixits ó de filats.

ACADEMIA DE LA LLENGUA CATALANA.—Sembla que va en serio la constitució de l'Academia de la Llengua Catalana y

PREMPSA

DIARIO DE BARCELONA.—En Joan Maragall diserta en el nombre de Cap-d'Any sobre la novela moderna, ab consideracions ben aplicables a altres obras literarias com el drama y el poema. Diu aixís:

«Quisiéramos poder regenerar la novela moderna para que el gran número de lectores que hacen de ella su principal educación espiritual, artística y literaria encontrarán en su lectura toda la educadora pureza que resulta de la simple contemplación artística de la vida.

Y no sucede así. Los modernos autores de novelas, influídos por la fuerte preocupación filosófica y moral característica de una época de desorientación en la moral y en la filosofía, no aciertan a ver la realidad en su artística pureza, e informan sus obras en apriorismos abstractos o en moralejas que quitan al espectáculo de la vida su frescura, y apasionan anti-artísticamente al lector o le aburren lanzándolo al extremo opuesto, a la mera distracción, al frívolo interés

que s'han fet gestions perquè un caracterisat catalanista cedeixi un edifici apropiat. Deu meul Nosaltres ens hem posat tristos. Ja veyém als nostres intellectuals ab la gorra galonejada d'académich. Tots els escriptors haurém d'anar al pas com els soldats. Las hermosas paraulas viventas serán classificadas, numeradas y catalogadas. Hi haurá una oficina de parlar be. La Llengua Catalana ja no anirá erranta per platjas y montanyas—per la plana també—se tornarà burgesa y... tindrà *local!*

de la novela *novelesca*, artificio de la imaginación que sólo puede producir el vacío del espíritu.

Así fluctúan autores y público de la novela ejemplar o de la novela-estudio a novela novelesca, deteniéndose a veces en el aparato erudito o fantástico de la llamada novela histórica, pero sin encontrar nunca el definitivo reposo en la novela propiamente dicha, en la contemplación artística de la vida que contiene en sí, por sí sola, la mejor filosofía y la mejor moral y la mejor sociología, y las más adecuadas a cada lector, pues cada lector saca de aquélla lo que más le conviene, proporcionado a la condición de su individualidad.

Esto es tan de sentido común que parece imposible que nadie que tenga algo de artista en el alma pueda hacer otra cosa que dar lo que ve tal como se le presenta y con tanta fuerza como tenga para comunicar a los demás aquella impresión suya.

Y sin embargo, el novelista moderno acostumbra proceder muy diferentemente.

El novelista moderno parte casi siempre de un concepto. Dice, por ejemplo: —Que el instinto fisiológico es más fuerte que todos los propósitos de la voluntad, y para demostrarlo contaré á ustedes un sucedido...—que la mayor parte de las veces no es tal sucedido, sino un juego de abstracciones mal disfrazadas con meros nombres de personajes.

O bien acontece que el novelista ha presenciado una realidad de la vida que le ha interesado.... por la abstracción moral que le representaba. Ha visto, por ejemplo, un hombre de acción, voluntarioso, despótico, personal, luchar contra los sentimientos de sus hijos, contra la rebeldía de sus servidores oprimidos, contra el medio todo en que vivía, y caer al fin herido en lo más vivo de su corazón de padre y de señor. Con saber ver esto bien y poder contarlo hay lo bastante para hacer una novela de veras; pero para el novelista moderno no hay bastante. El novelista moderno necesita decir: «Ya ven ustedes á lo que conduce el oponerse á la espontaneidad de los sentimientos, á la fuerza de las corrientes sociales. Ese hombre cometió la locura de poner su voluntad en lucha contra lo que era más fuerte que él, y pereció en la demanda. ¡Justo castigo á su perversidad!» Y el caso es que el impulso de escribir la novela arranca de esta moraleja final y toda la obra se resiente de ello, plagada de discursos y disquisiciones y retazos de artículo de periódico, que hoy por hoy es el género literario que los domina todos.

Y el secreto de este fenómeno, de que la novela no sea novela, está en que muchos de los que la escriben no son tales

novelistas. Unos son espíritus dados á filosofías, otros son moralistas, otros son teorizadores de estética, críticos, otros oradores, otros políticos, otros periodistas, otros simplemente gente leída con prurito de que les lean, y todos ellos al fin hombres ganosos de hacer penetrar sus diversas lucubraciones bajo figura de novela allí donde no penetrarían mostrando francamente su naturaleza propia.

¡Oh! quién pudiera convencerles de que lo mejor para ellos y para el público sería que cada uno hiciera francamente lo que debe hacer: el filósofo filosofía (en forma de diálogos si quiere, pero presentándolos desde luego como diálogos filosóficos), el moralista moral (en parábolas si le parece conveniente, pero advirtiendo que son simples parábolas), el crítico crítica por su cuenta sin forjarse fantasmas por cómplices, el político discursos ó libros de sociología ó artículos de periódico.... y sólo el novelista novelas.»

JOVENTUT. (*Barcelona*).—En son nombre de Cap d'Any publica poesías de Guimerá, Maragall, Martí Folguera, Baudelaire, (trad. den Guanyabens) quatre mots den Roca y un deliciós *coup d'épingle* den Pin y Soler. La presentació es luxosa.

PEL & PLOMA. (*Barcelona*).—En S. Vilaregut analisa ab molt carinyo *La Campana submergida* de Hauptmann, quins personatjes ha dibuixat en Casas. El valenciá Doménech professor de l'escola de Bellas Arts estudia *La Evolución del Arte moderno*, en una conferencia qu'ha reproduhit *Pel & Ploma*. A dita conferencia, un xich vaga y generalisadora á la castellana, no li mancan punts de vista

ustos. El mallorquí Joan Rosselló publica un hermós trevall en prosa.

RENAIXENSA. (*Barcelona*).—Publica 'l importantíssim document que reproduhím a continuació y que creyém marca una orientació molt interessant:

«Unió Catalanista.—Junta Permanent.—Circular: Haventse de celebrar enguany eleccions administrativas (provincials y municipals) y legislativas, vos recordém los acorts de l'Assamblea de Tarrassa als que deuen subjectarse'ls elements que constitueixen l'«Unió Catalanista». Y al donar trasllat dels esmentats acorts a totas las entitats adheridas, aquesta Junta té la convicció ferma que no li caldrá fer us de las facultats que li concedeixen las bases 5.ª y 7.^a

Com que l'intervenció directa del Catalanisme sols pot exercirse en las eleccions legislativas per ésser las úniques que tenen caràcter polítich, la Junta Permanent recomana á las entitats adheridas que pensin concórrer a la lluita electoral pera diputats a Corts, procurin posarse d'acort, conservant sempre la propria personalitat, ab tots los elements autonomistas de la seva circumscripció pera evitar competencia de candidats que en definitiva resultarian favorables a l'enemich comú. Y si aquesta inteligencia patriòtica no's pot assolir, abans de presentar una candidatura de l'«Unió Catalanista» que tingui de posarse enfront d'una altra o altres candidaturas autonomistas, és preferible, abdicant d'un mal entès amor propi, no fer candidatura y votar a l'altre o altres candidats autonomistas que's presentin.

Fentho aixís donarèu una prova més d'amor a la causa de Catalunya.

Visquèu molts anys.»

Firman els senyors President y Secretari de la Unió Catalanista.

Al peu se reproduheixen els següents acorts de l'Assamblea de Tarrassa:

BASES ESPECIALS

I. *Eleccions municipals y provincials*.—Per la especial funció que realisa'l municipi en la vida social y per lo caràcter solament administratiu de las Diputacions Provincials, y considerant que'l Catalanisme té com a fi principalíssim la normalisació de la personalitat catalana, la Assamblea acorda ratificarse per complert en las conclusions de la de Reus que's refereixen a las eleccions pera Ajuntaments (1), las que regiran també pera las eleccions provincials.

La Assamblea recomana que tant las entitats adheridas á la *Unió* com los delegats que concorrin a las eleccions municipals y provincials ho comuniquin a la Junta Permanent notificantli després lo resultat.

II. *Eleccions legislativas (de diputats a Corts y senadors)*.—Será a càrrech del Consell General de Representants, que convocará la Junta Permanent, l'acort de retrahiment o lluyta general del Catalanisme.

(1) *Eleccions municipals*.—En tots los municipis se proposaran y defensaran candidaturas purament administrativas que representin las forsas vivas del país; essent compostas per las personas més significadas y acreditadas en la propietat, la inteligencia y 'l treball, allunyant en absolut de la administració municipal als que no tinguin més mérits que's serveys prestats á sos partits.

Las candidaturas serán formadas en las poblacions en que hi hagi una ó varias Associacions catalanistas, per lo president ó presidents de las mateixas y pels delegats de la *Unió* en la localitat, convocant lo President de la Societat si sols n'hi ha una, ó 'l President de la Societat més antiga dintre de la *Unió* si n'hi ha varias, en las altres serán proposadas pels delegats de la *Unió* ó pels que especialment se nomenbrin per la Junta Permanent, associantse en comitè ab las personas més importants de la població que sian conegudas per son amor á la terra catalana y per son afecte al sistema de elecció per classes.

En los altres cassos las entitats catalanistas dels districtes resoldrán lo que considerin més convenient, y en lo de concorre a la lluyta electoral s'observarán las següents prescripcions:

1.ª Pera la designació de candidats se seguirán los procediments aprobats en la Assamblea de Reus y tal com están exposats en lo párrafo segon del apartat *Elecciones provinciales y legislativas*, que diu aixís:

«En los districtes en que hi haja alguna o algunas Asociaciones catalanistas, lo President de la més antiga dintre de la *Unió* convocará als demás presidents y als delegats de la mateixa que representin als diferents pobles de la circumscripció y tots junts designarán las candidaturas que's tracti de presentar. En los districtes en que no hi haja cap Associació catalanista, l' delegat que la Junta Permanent designi procedirá a la convocació del demás.

2.ª Los candidats haurán d'esser catalanistas y estarán obligats a publicar un manifest electoral en lo que expressin la seva adhesió a las Bases de Manresa fent constar que la seva acció com a representants de la terra tindrà per principal objecte la implantació de la Autonomía de Catalunya, tal y com la defineixen ditas Bases y 'ls principis estatuhits per las Assambleas de la *Unió*, en lo que aquests tenen de substancials o sia en quant consideran a Catalunya com a unitat étnica indivisible y's refereixen a la seva autonomia en tots los ordres. En sos escrits y discursos usarán sempre la llengua catalana y quan las circunstancias los hi privin protestarán préviament del dret que tenen de expressarse en llengua propia.

3.ª Lo candidat rebutjará en absolut

tot medi electoral abusiú, las falsificacions de documents y la compra de vots, declarant que no acceptará'l triomf si's consegueix usant algun dels indignes procediments esmentats o qualsevol altre que vulneri la sinceritat electoral; quedant facultada la Junta Permanent pera perseguir en justicia'ls delictes y transgresions de la ley que's cometin en las lluytas electorals en que'l Catalanisme hi intervingui.

4.ª La candidatura avans de ferse pública será consultada á la Junta Permanent de la *Unió*, la cual donará el seu parer, que tindrà'l carácter de consell, pero no de manament.

5.ª La Junta Permanent queda encarregada de vigilar que's compleixin aquestas disposicions y facultada pera desautorisar candidats y negarlos hi'l seu apoyo y'l de las entitats catalanistas si te coneixement positiu de que no compleixen aquestas prescripcions.

6.ª La Junta Permanent en los cassos en que en un districte no's presentin candidats oficials catalanistas, respectará y fins veurá ab simpatía'ls esforços particulars que creguin convenient fer los individuos adictes a la *Unió* a favor d'aquells candidats que tingan las condicions precisas de ser catalans nats en la comarca o ab interessos ab ella, gosar de bona reputació y professar ideals autonomistas.

7.ª En los cassos de incumpliment d'alguna de las anteriors Bases, la Junta Permanent ne donará compte en lo primer Cónsell General que celebri, esplificant y fonamentant las determinacions que ab tal motiu hagi pres.

En los cassos en que la Junta Permanent cregués que la gravetat de las infraccions ho requerís, convocará Consell

General extraordinari pera tractar de lo que procedeixi en consecuencia.

REVISTA JURÍDICA DE CATALUÑA.—
Novembre de 1902.

Situación de los presos jóvenes en la prisión correccional de Barcelona: Aytal es el título de la Memoria ab que la Junta local de presons d'aquesta ciutat ha respost a la comunicació y questionari que respecte a dit assumpto s'enviá a la Junta superior de presons, haventse encarregat de la redacció de la matexa, D. Ramón Albó y Martí.

Pera fer quelcom més que contestar freda y laconicament a las preguntas del cuestionari, conté la Memoria una part destinada a completar y aclarir lo que més endevant s'indica al respondre a cada un dels extrems del cuestionari de referencia.

Comprenent la Junta de presons d'aquesta ciutat que sa acció no podía esténdres a tots els criminals detinguts en aquesta presó, reconegut á las malas condiciones de dit establiment penitenciari, tingué de fixarse en el petit grupo de delinqüents que té un interés major als ulls del sociòlech, en el dels joves, o més ben dit, noys, que son entregats poch menys que fatalment al delicte a causa del pernicios ambient social que respiran.

D'acort ab lo que's fa constar en la Memoria de que hem fet esment, « feya pena a la Junta veure totalment confós el noy de nou anys entrat a la presó tal vegada pel petit furt comés en un hort a instancias de sos pares faltats de recursos, ab el quinzenari de qui pot dirse que puja més el nombre de cops que ha estat á la presó que'l de sos anys matexos. »

Pera que desaparegués aquesta la-

mentable confusió, se lográ, a pesar de la insuficiencia de local de la presó d'aquesta ciutat, habilitar un petit departament separat e independent pera'ls menors de quinze anys.

Al realisar aytal reforma no solsa-ment se procurá separar als més petits dels grans que son en general més corromputs, sino que además es procurá la vida carcelaria per la que més s'assemblés en lo possible a la de familia en atenció a la virtut moralisadora que aquesta te, ab quin objecte se posá als desgraciats noys delinqüents baix la sollicitud dels fills de Sant Vicens de Paul, ab lo qual s'han obtingut magnífichs resultats práctichs.

No acontentantse la Junta ab apartar als menors de quinze anys de tota influencia corruptora, ha acompanyat a n'aquesta acció negativa una altra de positiva, y en aquest sentit ha sotmès als esmentats noys a un régim d'instrucció y de treball, atenent a la formació de son esperit, inculcántloshi en primer terme els sentiments relligiosos tan necessaris pera contenirlos en la perniciosa carrera que han emprès, empenyuts per l'ambient corruptor dels que han nascut, proporcionántloshi en según terme la ensenyan- sa elemental realment indispensable pera l'home que viu en la societat moderna y finalment ja que no ha pogut conseguir la Junta que tots els joves detinguts, molts cops verdaders *trinxerayres*, sortis- sin del establiment penitenciari ab l'apti- tud necessaria pera dedicarse a fer d'al- gún ofici, ha procurat al menys inculcár- loshi la virtut del treball, fent que esti- guessin ocupats en alguna tasca manual.

D'aquesta manera se va sometent al noy a un régim verdaderament correccional que donaría excelents resultats práctichs

si no vingués á esser interromput al cap de poch temps per la rápida extinció de la pena. Se fa present en la Memoria de referencia la exacta afirmació d'un autor qui diu: «lo difícil no es ficar un home á la presó, sino deixar-lo anar;» el gravíssim inconvenient d'imposar condemnes de poca durada, que han fet evident il·lustres tratadistas y molt especialment el patriarca del correccionalisme en Carles August Röder, se farà palpable d'una manera positiva si'ls esforços realitzats per la Junta local de presons no vinguessin completats per l'acció caritativa y en alt grau benefactora del Patronat. Mercés a n'aquesta institució, en el mateix moment en que 'l noy es deixat anar va á buscarlo lo delegat del Patronat, a la presó mateixa, evitant aixís que reincideixi.

Diu Concepció Arenal que'ls noys han de *formarse* pera *reformarse* y entenent aixís el Patronat procura que els joves sortits de las presons entrin al alberch Toribi Durán que es en realitat una casa de correcció, a l'alsada de las millors del estranger, ahont s'hi estan tres anys pera surtirne, havent après un dels diferents oficis que s'aprenen en l'esmentat Alberch. Si de moment no hi ha plassa vacant en el correccional, ingressan en l'Alberch municipal del Parch.

Estant convensut el Patronat de que val mes *prevenir* que *reprimir* s'ocupa també dels noys moralment abandonats dels que se'n diu *trinxerayres*, evitant que com a natural consecuencia de la ociositat y mendicitat en que viuen vagin á passar á la presó.

En la Memoria de la Junta local de presons se parla també d'uns altres dos grupos de joves delinqüents: del mes grans de quinze anys y mes petits de dinou y'ls

reincidentes. Per lo que fa referencia al primer grupo las iniciatives de la esmentada Junta han tingut de fracassar devant de las censurables deficiencias de l'Administració. L'únic que s'ha pogut conseguir ha sigut separar als reincidentes dels que entran a la presó per primera vegada; en lo demás gayre be no's distingeixen dels altres reclosos, oferint l'espectacle de totas las demás presons espanyolas ab régim d'aglomeració. L'acció del Patronat se manifesta per lo que a n'aquests se refereix, procurant que entrin en alguna industria, comerç ó vaxell.

Acaba la part expositiva d'aquesta Memoria fent ressaltar el contrast que existeix entre la falta de medis de que poden disposar la Junta local y'l Patronat pera dirigir per bon camí á n'aqueixas intelligencias extraviadas y fins á voltas atrofiadas, ab las facilitats ab que'ls convida el vici á seguir pel mal camí. L'Estat, en lloch de plegarse de brassos quant son deixats anar aquests joves detinguts sense haver tan sols provat de corretgirlos y retornantlos encare a la societat mes corromputs que avans, s'hauria de preocupar de sa verible correcció, per medi de establiments ahont se'ls hi facilités la instrucció, se'ls hi inculqués la virtut del treball, donantlos hi a conèixer al mateix temps els saludables principis relligiosos y morals, sense oblidar el cultiu del sentiment y del art, perque, com diu el Dant, si ha mort l'home y ha quedat la bestia cal avans que tot ofegar aquesta ab tots sos apetits y ressucitar la esperitualitat d'aquell.

Avuy que's parla tant de protecció a l'Agricultura, no fora convenient establir á Espanya colonias agrícoles, realisant aquell hermós pensament d'en De Metz «la millora de la terra per l'home, al en-

semps que la millora del home pel cultiu d'aquella»?...

REVISTA LULIANA. (*Barcelona*). — Mossen A. Casellas excita als Seminaristas catalans a que estudiïn la filosofia luliana. L'infatigable Mossen Salvador Bové segueix defensant l'ortodoxia de las doctrinas de Ramón Llull, y s'ocupa novament del molt curiós *Centenari Lulià*.

VEU DE CATALUNYA (*Barcelona*). — Sobre un article del Sr. Menéndez Pidal, s'anomena un meritíssim y molt ben documentat treball d'en Massó y Torrents, que nosaltres judiquem absoluta refutació dels errors del escriptor asturià. En l'impossibilitat de reproduhirlo íntegrament ens limitarem a copiarne els punts principals. Diu aixís:

«El savi catedràtic de l'Universitat de Madrid y novell acadèmic de la *Española*, don Ramón Menéndez Pidal, ha publicat a *El Imparcial*, no fa gaires dies, un article en que baix l'expressiu títol de *Cataluña bilingüe* pretén rebatre alguns conceptes emesos en el Missatge que'ls presidents de les societats econòmiques y literaries de Barcelona varen entregar al Rey.....

El savi catedràtic se dol d'alguna exageració històrica que's nota en la *Doctrina catalanista*; pero hem d'advertirli que aquell llibret va esser escrit pera satisfer una necessitat patriòtica y pera contribuir a desarrelar una altra serie d'exageracions y adhuc falsetats, en sentit castellanista de que, com sab molt bé el senyor Menéndez Pidal, están farcits la major part de llibres de text d'Historia d'Espanya que's donen en les escoles oficials. Estigui cert de que, seguint el natural desenrotllament de Catalunya y el seu

afany de cultura, vindrán els textos catalans posats a to; y que sabrem fer obres sensates (per qué no'ns dol la veritat per amarga que siga) en són clara mostra les frases que retreu den Fabra, que precisament formen el millor puntal que li ha servit per construir l'article de que tracto.

Ocupantse de la Doctrina Catalanista (que si té alguna inexactitut, té també cosa bona), fa recalcar que'ls nostres comtes-reis se servien de l'aragonés al dirigir-se a les Corts particulars del regne d'Aragó. Aquet fet cert prova'l caracter de confederació que distingia a la Corona, caracter que desagrada al senyor Menéndez Pidal. Però al fer aquesta rectificació a la Doctrina Catalanista, aprofita la ocasió pera deixar tant reduït l'ús de la nostra llengua que no sembla sinó que mai hagi sortit de les fites de l'antich comtat de Barcelona, y aixó li consta al senyor Menéndez Pidal que es inexacte.

La llengua catalana, a més d'usarse en les relacions interiors de la Catalunya propiament dita, era la natural del Regne de Mallorca y dels comtats de Rosselló y Cerdanya, y del Regne de València. Ab tot y esser considerat aquest últim com de conquesta aragonesa més que no pas catalana, ja el gran rey en Jaume I, en ple XIII^{en} segle, li otorga costum y furs segons ús de Catalunya, de primer redactats en llatí (com ho ha probat fa poch el Sr. Canonge Chabás) y fets traduhir al catalá pel mateix rey al cap de poch anys. Els comtes-reis no sols se dirigien en catalá a les Corts de Catalunya y a les de València, sinó que també hi feien la *proposició* regia en les Corts generals de tots els estats qu's reunien a Monçó, y lo qu's feia en aragonés era la contestació al discurs de la Corona: així s'acontentava als naturals de les dugues

llengües parlades en els seus reialmes. A conseqüència d'esserlos coneguda la llengua castellana en sa vârietat aragonesa, els comtes-reis solien usarla al dirigir-se als reis castellans y als reis moros de Granada y d'Àfrica. No obstant, en les mateixes colleccions diplomàtiques que'l jove catedràtic ens aconsella mirar pera feros veure que'l catalá no era empleat en les relacions exteriors, s'hi troben cartes reals en la nostra llengua endreçades als reis de Marroc, de Granada, de Tunís, de Bugia, a Kassan rei dels Mogols y al Soldá de Babilonia, en el segle XIVe. Y del mateix segle y del següent, publica Capmany comunicacions dels Concellers de Barcelona dirigides en catalá al *rei de Castilla* Joan I (1381) al de Portugal (1450), al tresorer del rei de França (1444), als reis del Marroc, Bugia y Tunís, als magistrats municipals de Montpel·lier, al Governador de la propia Ciutat, als de Marsella, als presidents dels estats del Llenguadoc, al prefecte de la Duana y el cònsol de França a Alexandria y adhuc als magistrats municipals de *Sevilla*. Aquest ús de la nostra llengua en las relacions exteriors es prou conegut dels que han fet alguns estudis en l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

Els exemples podrien multiplicarse, però pera provar la afecció que'ls comtes-reis tenien a la nostra llengua, n'hi haurá prou citant l'aragonés Zurita, model d'historiadors imparcials, quan diu d'ells que *desde que sucedieron al Conde de Barcelona, siempre tuvieron por su naturaleza y antiquísima patria á Cataluña, y en todo conformaron con sus leyes y costumbres, y la lengua que usaban era la Catalana, y de ella fué toda la cortesanía de que se preciaban en aquellos tiempos.*

Quan la majoria dels estats que composaven la Corona d'Aragó tenia com a

propi el catalá, els comtes-reis empleaven noblement l'aragonés al endreçarse als aragonesos. Tant debó que'ls reis d'Espanya, llurs successors, haguessin continuat aquesta tradició generosa, quan les terres de llengua catalana han passat á esser les menys nombroses de la monarquia.

Se refereix el senyor Menendez Pidal a la pastoral del malaguanyat bisbe Morgades sobre la predicació en catalá (que tant va exasperar als castellanistas apassionats) y ne retreu el següent paragraf: *Toda nuestra prosodia es franco-italiana, no castellana*, afegint el catedràtic irònicament: *en consecuencia la predicación debe hacerse en catalán, no en español*. Aquesta conseqüència la treu massa depressa, perquè ab tot y esser fort l'argument, no es l'únic que la pastoral porta en favor de la predicació en catalá. El senyor Menendez Pidal observa que al catalá li manca, segons els romanistes, el so de *u* francesa, que es el característich del grup lingüístich de França, Provença y Nort d'Italia; però ho fa d'una manera que sembla voler indicar que per aquest sol fet el catalá s'acosta al castellá. L'italiá (o més propiament el toscá) entre altres llengües llatines, no té la *u* francesa, y dubto que ningú, per aquesta carencia, intenti agruparlo ab la llengua castellana. Ell se guarda molt bé d'anotar que tota la fonética catalana es completament diferent de la del castellá, y que en cambi, tots els sons del catalá's retroben en les llengües parlades a França y a Italia. Però aixó hauria donat la raó al bisbe Morgades, que no's referia a un só aislat sinó a tot el nostre sistema fonetich, que de cap llengua neollatina s'aparta tant com del castellá. No deu ignorar el senyor Menendez Pidal, ja que es un fet que interessa al grup hispa-

nich, que la llei de les vocals átones es la mateixa en el catalá y en el portugués. Y goso anomenar el portugués perque estich segur que'l catedrátich de filología que tant rebaixa'l catalá quan li convé, no figura entre'ls castellans que diuen d'aquella llengua que es un *castellano mal escrito y peor hablado*.

El senyor Menendez Pidal, insisteix d'una manera especial en l'aragonisació del catalá en temps dels comtes-reis de raça catalana. La catalanisació de l'aragonés, de la qual trobaria nombrosos testimonis, no l'interessa. La prova que ell dona de lo que vol, no té absolutament cap consistència. Diu que en el catalá actualment parlat a l'Alguer (Sardenya), que, segons ell es el mateix de quan se poblá aquella colònia catalana en 1354 (que ja es molt assegurar!), els filòlechs hi troben *muchos aragonesismos y castellanismos que los catalanes del siglo XIV usaban; lo cual prueba que el catalán antiguo no era una lengua tan soberana é independiente como los catalanistas gustan de creer*.

Poques vegades s'haurá vist un filòlech fer una afirmació tan infundada. Ignora'l Sr. Menendez Pidal que l'illa de Sardenya ha format part de la Corona d'Espanya fins a l'any 1720? La manera lògica y natural d'esplicarse els raríssims castellanismes que's troben en l'alguerés, es que'ls introduhiren els funcionaris castellans de diversos ordres y categories de que va omplir l'illa la dominació espanyola durant els dos llarchs segles que va succeir a la dominació catalana.....»

Demuestra la més absoluta inexistència del recort del Cid á Catalunya y segueix:

«El novell y savi académich intenta fer creure als lectors de *El Imparcial* (que ja troba preparats per la llarga campanya de difamació que contra Catalunya té em-

presa dit periódich pels seus fins particulars) que durant el període dels reis d'Aragó, de raça catalana, tenia més importància l'aragonés que no pas la nostra llengua. Y no obstant, bé deu estar enterat que'l català era la llengua natural dels comtes-reis, que en català escrigué'l rei en Jaume la seva crònica, una de les obres més personals de totes les literatures; que en català va fer escriure la crònica dels seus fets el rei Pere III de les Cerimonies y en català redactá les Ordinacions de la Casa reial d'Aragó; que a les llurs conquestes, lo mateix a les Balears y a Valencia que a Italia, no hi portaven l'aragonés sino'l català; que les llurs expedicions militars ens han sigut narrades ab una veritat y un color no superats, per cronistes que escrivien en català. Y ara ve al cas recordar les memorables paraules ab que Margarit, bisbe d'Elna, contestá la proposició regia feta en les Corts tingudes a Barcelona en 1454, pel rei de Navarra (més tart Joan II de Aragó) com a llochtinent del seu germà Alfons V. El bisbe d'Elna, després de pintar l'estat deplorable de Catalunya (encara que l'articulista de *El Imparcial* assegurí que'els reis de la dinastia d'Antequera y de Castella, van donarli *su más alto grado de esplendor*) diu que «aquesta es aquella tan benaventurada, »gloriosa e fidelíssima nació de Cathalunya qui per lo passat era temuda per les »terres e les mars; aquella qui ab sa feel »e valent spasa ha dilatat lo imperi e »senyoria a la Casa d'Aragó; aquella con- »quistadora de les ylles Balears e Regnes »de Maylorques e de Valencia lençats »los enemichs de la fe christiana; aquella »Catalunya qui ha conquistades aquelles »grans ylles de Italia, Sicilia e Sardenya »les quals los romans en llurs primeres »batalles ab los cartaginesos tant trigaren

»conquistar.....; aquella qui vetustíssima e
»famosíssima Athenes, d'on es eixida tota
»la elegancia e doctrina dels Grechs, e
»aquella Neopatria *havia convertides en sa
lenga Cathalana*».

L'estat real de la qüestió de la llengua en el nostre país el retraten millor que res una altra serie de fets que no deu desconéixer el Sr. Menendez Pidal. Posseim una literatura (y no parlem sinó de l'actual) que té dret a esser posada al costat d'una altra. Tenim poetes y tenim prosistes d'aquells que poden acreditar una llengua, y lo que'ls dóna més dret a escriure, es que cada día tenen més lectors y que'ls llibres catalans ja's comencen a vendre més que'ls castellans á Barcelona. Són alguns els autors de nostres dies que agoten edicions de mil exemplars; y es considerable el nombre de mils que representa la difusió de les obres del gran poeta Verdaguer per lo estesa que está, per tots els territoris on la nostra llengua's parla, la coneixença de les seves poesies que'ls músichs compositors han acabat d'escampar. La manifestació feta el dia del seu enterrament, demostra una compenetració tal entre'l poble català y el poeta que alguns altres pobles de la terra s'enorgullirien de possehir; el lligam misteriós entre un y altre, era la llengua; el nostre poble dedicava al gran poeta aquella apoteosi en acció de gracies d'haverla novament dignificada. Se publiquen a Catalunya una vuitantena de periodichs en la llengua del país, la meitat dels quals té la vida assegurada; alguns d'ells porten ja más de vint anys d'existencia y més d'un fa un tiratge que sobrepassa els vint mil exemplars. Y es tanta la força de la llengua que, per entrar en el poble, els periodichs de idees castellanistes, com són ara la *Campana*

o la *Esquella*, fan en català la llur propaganda anticatalana perque saben que si sortissin redactats en l'idioma oficial moririen sens remey. Adhuc un esperit retrograde, com en Lerroux, que's dedica molt sovint a llevar importancia al catalanisme, quan va convenirli arrelar en la nostra classe obrera, va publicar alguns numeros de *El Progreso* ab nutrida colaboreció en català.

De quasi totes les nostres associacions ha anat fugint l'us abans general del castellà en els actes publichs, on gaire bé domina ara la nostra llengua. Y aixó no ha vingut com una imposició, ni ha nascut d'una mania capritxosa que'ns ha pres, com sembla deduirse de les apreciacions del Sr. Menendez Pidal, sinó que s'ha anat verificant de una manera natural, com si cada individu s'hagués trobat millor a mesura que s'ha anat desempellegant d'una vestidura que li venia justa y incomoda, y que li impedia l'agilitat dels moviments. A Catalunya succeeix que'l major nombre de families que, tenint per llengua propria'l castellà, s'hi estableixen de manera definitiva, senten la força aclaparadora del medi y de la llengua dominant aquí, fins á tal punt que quasi bé sempre llurs fills parlen el català com nosaltres, són bons catalans y devénen de vegades excellents escriptors en el nostre idioma. En els impresos de caracter intim, com son targetes y participacions de tota mena, en bona part dels que consum la industria, en les festes musicals y en gayre bè totes les manifestacions artistiques, l'idioma català ocupa aquí el lloch primer, com si portés en sí mateix un segell especial de distinció y de cultura.

«Donada la nostra situació de poble *bilingüe*, el Sr. Menendez Pidal ens habilita pera la producció literaria en la seva

llengua, retreient diversos noms de catalans que l'han ilustrada; més potser ja es un xic tart, el nostre renaixement havent fet massa camí, y perquè'ls esforços que aquest treball de traducció mental suposaria en els nostres escriptors haurien de resultar en perjudici de llur talent. Va dir molt bé l'ilustre D. Marcell Menéndez y Pelayo que «les llengües, signe y »penyora de rassa, no's forgen capritxosament ni s'imposen per força, ni's prohibeixen ni's manen per llei, ni's deixen ni's prenen per voler, puix res hi »há més inviolable y més sant en la consciència humana que'l *nexus* secret entre »la paraula y el pensament.» Aquestes hermoses paraules aconsellen que lo millor en el nostre cas, es que catalans y castellans produeixin en la llengua respectiva. A més, l'esforç de l'adaptació d'una llengua estranya als nostres escriptors, no fóra segurament agrait pels mateixos escriptors castellans, als quals no sols no satisfá la nostra manera especial d'escriure la llengua llur, sinó que ni'ls agrada la nostra poesia ni en general el nostre pensament a través de l'expressió castellana. Va dir en Marian Aguiló ab el seu gráfich y elegantíssim estil que «els poetes catalans que segueixen l'exemple den Boscà, solen trobar »quasi sempre un Herrera mes o menys »diví, que escorcollantlos la vestidura, »los barra la porta del Parnás.» Y es un fet singular que així com Boscà va trobar un Herrera que li tirés en cara ab poques contemplacions el seu oríge catalá, en Capmany va trobar un Quintana; y ara mateix l'estil y els conceptes del Missatge han fet congriar un nuvol de delators castellans sintetisats y representats per un Morayta, per acusar el document presentat al Rey d'esser pensat

en catalá y escrit en mal castellá. Verdadament l'invitació a escriure en castellá no es gaire falaguera; l'exemple dels nombrosos catalans que hi han escrit fins avui no es pera esperonar el desig dels que vindran; la recepció que'ls farien distaria molt de esser afectuosa.

Per aquesta manera de pensar, podrá molt bé acusarnos el senyor Menéndez Pidal d'*ensimismamiento* y d'*exclusivismo casero*; però contempli avui la seva propia literatura castellana y digui sincerament si'l satisfá, miris ben bé y sens passió la seva llengua, plena de galicismes y de estranyes construccions d'aire *flamenco*, perduda per sempre més una gran part del capdalós vocabulari del segle d'or, y declari ab franquesa si's troba en estat prou floreixent per pendre aquests grans aires de domini, de que está saturat l'article de *El Imparcial*. Mal remei ens proposa'l catedrático pera treurens del nostre *exclusivismo casero*. Si la nostra literatura ha de morir, no perilla pas de ferho a mans de la castellana, com en el segle XVe. Si nosaltres ens estem *encerrados en casa*, ¿per ventura será en castellá que sens obrirán les portes per on ens entri la claror del saber; quan a les Universitats espanyoles y en les escoles especials militars y civils abunden els llibres d'estudi escrits en llengües estrangeres, si no les malas traduccions o adaptacions d'obres d'autors d'altres terres; quan són poquíssims els materials de treball de que's pot disposar pera endin-sarse en l'estudi de qualsevol ciencia, per esser tant escassa la producció original científica en castellá?

Si Catalunya no més ha d'esser bilingüe de catalá y castellá, estarem tots nosaltres en gran desigualtat davant dels nostres germans de Rosselló que dispo-

sen del catalá y del francés. Però Catalunya no ha d'esser solament bilingüe per que a més de la coneixença indispensable del castellá, li cal també la d'altra llengua complementaria ab la qual pugui satisfer las seves necessitats de cultura, a les quals no pot abastar de cap manera la llengua oficial de l'Estat de que forma part. El senyor Menendez Pidal extreu una frase d'una conferencia donada fa alguns anys a l'Ateneu pel meu amic Joaquim Casas Carbó, però sense citar-lo no sé per quin pecat d'heretgia que devía tenir davant del criteri un xich estret del catedratic, el títol de *Catalunya trilingüe*. No obstant, tant el títol com el contingut de la conferencia expressen millor lo que'ns convé que no pas el de *Catalunya bilingüe*, que'ns resulta insuficient. Ha sigut y es una gran sort que'l coneixement del idioma francés sigui tan general en el nostre país; la industria y el comerç faciliten les relacions y els viatges, que en nosaltres són cosa corrent de la vida; al francés demem l'abandó de moltes rutines y l'estalvi d'alguns endarreriments. Mercés an ell, la nostra literatura ha pres volada y les nostres idees mai han sofert estancament.»

VEU DEL MONTSERRAT. (*Vich*). — En Lluís B. Nadal senyala la contradicció transcendental en que ha incorregut sempre la política den Silvela. Acaba l'folletí interessantíssim *Succesos en Vich desde l'Any 1634 al 1641* y s'publica l'Index del any 1902, vinticinqué de l'existencia de la revista vigatana.

VIDA. — Aqueixa simpática revista gironina ha publicat, ab el títol de *Mossen Jacinto Verdaguer*, y ab la firma *J. T. de*

Folgarolas uns articles que donan curiosos detalls de l'infantesa del autor dels *Idilis*.

«No crech que en ningú com en Mossen Cinto s'haja cumplert may tan al peu de la lletra aquell antich aforisme: «orator fit, sed poeta nascitur». No tenia mes que set ó vuyt anys, no llegia pas ab soltura les planes del obligat *Naharro*, y ja's dalia per conversar ab gent del temps vell, y ferlos hi recitar cansons populars, cansons que cuidadosament apuntava mitjansant signes que ell prou s'entenia però que no haguera pas dexat passar el nostre Sr. Mestre, el Sr. Martí, aquell sant vellet tan plé de bondat com faltat de galtones, ab qual parescut retrato l'agrahit dexeble volgué enjoyar les primeres planes d'una de ses últimes obres, els «Ayres del Montseny». En Cinto no sabia pas lo que era versificar; ell deya que s'entretenia en los ratos lliures que tenia, pero la veritat es que versificava de valent, variant, correctgin y esmenant les coses que no li plavian en aquelles cansons de la vellura...»

«Pels voltants de Folgarolas, y lo matex devia succehir per los altres indrets de la Plana de Vich, hi havia moltes creus de fusta que recordavan que allí algun honrat catalá havia sigut víctima del salvatjisme dels francesos del any vuyt.

Estavan aquexes creus sencillament plantades á terra y tan poch fondes que era precis voltarles de pedres per privar que'l vent les aterrés. La mare de'n Cinto nos deya que era axó obra tan lloable y meritoria que per cada pedra que hi possessim guanyariam un día de perdó y nosaltres, esperonats ab aquesta promesa, encare no veyam una creu, anch que fos fortament plantada, ja hi corriam á posarhi pedres tot voltant, entaulantse una especie de competencia per veurer qui n'

hi posaria mes. Un dia en Cinto s'en pensà una per guanyarnos a tots: omplenà la seva barretina de sorra y l'abocà al voltant d'una creu, boy diguent tot cofoy y satisfet: ¿per ventura cada grà de sorra no es una pedra, encare que petita?»

«No tenia mes que sis o set anys quan l'atreuiment, o millor dit la temeritat de fer cabrioles al voltant d'una barra que hi havia en el segon pis de casa seva, li costà el caurer de pit sobre la barana del balcó del primer pis, ahont quedà penjat uns moments, balansejant fins que per fortuna caigué de la part de dintre, sobre la llosana: per fortuna he dit, puig si cau de part de fora no estotjaría avuy la lliteratura catalana les inimitables joyes del Canigó y de la Atlántida. No per axó s'escarmentà en Cinto. Mes endevant, l'afició a fer gimnasia enfilat en una viga de l'Sagrera (1) li valgué una terrible caiguda, anant a petar d'esquena contra el paviment, del que tardà bona estona en axecarse.

Després d'aquesta aventura ja no hi tornà mes a fer valenties inútils, però a ferne per atényer algun gust o utilitat ¿ben depressa que va tornarhi! Una de les diversions que mes li plavian, y a mi no'm desagradavan, era agafar aucells. A instancies del seu pare, en Pep de Torrents, se tancà en pany y clau l'escala del campanar, per ahont solia passar en Cinto per anar a abastar els nius que hi havia en la teulada de l'iglesia, ab imminent perill de rómpers la crisma».

(1) La Sagrera era un porxo o cubert que hi havia junt a la iglesia de Folgaroles, devant del Ce-

«Tenia en Cinto, ensemps que de fogosa fantasia, una robusta constitució física que 'ls trevalls y fatigues mecániques desenrotllaren extraordinariament. Sa educació sòlidament cristiana y 'l caràcter verament català d'en Cinto no consentian que fos un busca rahons, però en cambi tots els joves de la Plana sabiam bé que á n'el Noy de can Pep de Torrents si se 'l buscava se'l trovaba y que no podia pas jugarse impunement ab la seva paciència. En aquet sentit y sols en aquet sentit pot dirse que era «batusser com nostres avis». Fins l'única vegada que va pendre l'*ofensiva* fou per defensar a qui no podia tornarhi. Hi havia dos carreters de Sant Julià de Vilatorca que portavan fexos y carbó a Vich, y per el cami acostumavan á escridassar y fuetejar, sense més ni més, a tres o quatre seminaristas que procedents de Vich se dirigian a llurs cases. En Cinto ho sapigué y volgué desvesar als dos carreters d'aquella *diversió*. Reuní als estudiants, que espantats ja no s'atrevian a passar per la carretera, y assegurat de que ells no donaven peu a les *caricies* dels carreters, los digué: «a tal hora os esperaré amagat a tal punt: «si os tornen a xurriaquejar, sortiré al «moment, y embestiré a un dels carreters, «y vosaltres, tots plegats, tireuse sobre «l'altre». Tal dit, tal fet, y l'estofat degué anar bé, puig desde aquell dia, els carreters se guardaren prou de dir ni una paraula als noyets de Folgaroles que pujavan del Seminari de Vich. Ab el Noy d'en Pep no calia buscarhi bromes».

mentiri y no lluny del Padró. Servia per *encantar* el pá de les ofrenes. Avuy ha desaparegut.

LLIBRES

ENSAIGS.—*Aplech de treballs en prosa per Enrich Paz y Marcalló.*—*Tobella y Costa Imp. Assalt, 45, Barcelona.*—1903.

El sol fet d'escriure en prosa a Catalunya ja es una abnegació. No dich res de publicar un llibre de prosa.

Donchs en Paz y Marcalló n'ha publicat un, y ha tingut l'acert de fersel presentar elegantment y de no anar á trovar á cap *reconegut* perque li fes un prólech.

En Paz y Marcalló es jove, y els joves, naturalment, posan a son album apuntes, unas ratllas descriptivas, una es-

parsa; llevors que germinarán y serán novelas, dramas, poemas, alta literatura. Donchs, dintre l'esbós diguemne *interí*, en Paz hi mostra excelentas condicions. *Miseria!* y *La Vaga* es lo que m'ha deixat mes forta impressió; condensacions d'ambients viscuts; detalls justíssims; sugestió en el cop d'ull general. Te en Paz un'altra qualitat, qu'ens va tan escassa...! Parlo de la delicadesa, quins dits rosats apareixen p. e. en el bonich final de *L'anónim*. Quedém en que en Paz no es *mascle*. ¡Gracias á Deu! Ja'ns anavam enrogallant massa.

